

Redovisning av uppdraget Elever som snabbare når kunskapskraven

Sammanfattning

Skolverket har, enligt regleringsbrevet¹ för 2019, i uppdrag att redovisa förslag på hur skolors arbete med elever i grund- och gymnasieskolan som har lätt att nå kunskapskraven i ett eller flera ämnen, kan stärkas och stödjas. Skolverket har även i uppdrag att föreslå hur försöksverksamheterna med spetsutbildning i grundskolans högre årskurser och med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning kan ersättas av permanenta spetsutbildningar i grundskolan och gymnasieskolan. Uppdraget ska enligt överenskommelse redovisas till regeringen senast den 7 april 2020.

Skollagen anger att alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.² Erfarenheter visar att elever som snabbare når kunskapskraven, elever som har särskilt intresse eller fallenhet för ett eller flera ämnen, och elever som har en särskild begåvning, av olika skäl inte alltid får den ledning och stimulans som behövs för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt.

Skolverkets förslag till ändringar i författningarna grundas på kunskapsinhämtning från olika aktörer och syftar till att förbättra de reella möjligheterna för elever som snabbare når kunskapskraven att berikas och accelerera i sitt lärande, oavsett var i landet de bor. Skolverket lämnar därtill förslag på hur spetsutbildningarna i grundskolan och i gymnasieskolan ska kunna bli en del av utbildningsutbudet och utgöra ett reellt alternativ för elever med särskild begåvning eller intresse inom ett ämnesområde.

Författningsförslag om berikning och acceleration

Idag är det möjligt för en elev i grundskolan att genom prövning erhålla betyg i kurser på gymnasial nivå. Skolverket föreslår att en elev i grundskolan efter beslut av rektorn får erbjudas möjligheten att läsa kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner och få betyg på dessa. En förutsättning är att eleven har goda förutsättningar för detta och att vårdnadshavarna medger det.

Förslag lämnas också på att det i gymnasieförordningen ska framgå att när en elev läser en eller flera kurser vid en högskola får elevens skolarbete till exempel förläggas på annat sätt under skolveckan än måndag-fredag med en jämn fördelning över dessa dagar.

¹ U2019/01156/GV, U2019/01229/GV, U2019/01684/GV m.fl.

Skolverkets planerade stödjande insatser för acceleration och berikning

Skolverket avser att ta fram utvecklingsinsatser för att stärka och stödja skolors arbete med att ge elever, oavsett var i landet de bor, möjlighet att både berikas och accelerera i sitt lärande. Insatserna omfattar både stödinsatser till skolchefer och rektorer och kompetensutvecklingsinsatser för lärare och annan personal. Vid beslut om föreslagna författningsändringar behövs även informationsinsatser till skolchefer och rektorer för att göra förändringarna kända och accepterade. Därtill planeras en översyn av Skolverkets befintliga stödinsatser och stödmaterial.

Spetsutbildning i grundskolan

Skolverket föreslår att det i en ny förordning regleras att en huvudman, under vissa förutsättningar och efter tillstånd från Skolverket, får anordna riksrekryterande spetsutbildning från årskurs 7 i grundskolan. Inom ramen för spetsutbildningen ska eleverna erbjudas att läsa gymnasiekurser.

Skolverket föreslår att spetsutbildningen fortsatt ska kunna omfatta ett eller flera ämnen. Urvalet av ämnen ska i huvudsak vara de ämnen som finns i försöksverksamheten, dvs. engelska, matematik, naturorienterade ämnen: biologi, fysik eller kemi, samhällsorienterade ämnen: geografi, historia, religionskunskap eller samhällskunskap. Språkval ersätts av ämnena moderna språk, modersmål och teckenspråk. Skolverket föreslår vidare att spetsutbildningen även ska kunna anordnas i ämnena svenska och teknik. Tester och prov ska användas vid antagning och urval. Skolverket förordar att utbildningen finansieras på samma sätt som i försöksverksamheten men presenterar även alternativ till hur en sådan utbildning skulle kunna finansieras.

Spetsutbildning i gymnasieskolan

Skolverkets förslag syftar till att riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskap, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen som idag finns inom ramen för en försöksverksamhet ska bli permanent. Skolverket föreslår att en sådan spetsutbildning regleras i gymnasieförordningen under i huvudsak samma förutsättningar och villkor som den estetiska spetsutbildningen.

Skolverket föreslår att en huvudman under vissa förutsättningar och efter godkännande från Skolverket får anordna riksrekryterande spetsutbildning som en särskild variant eller som en nationell inriktning inom ett nationellt program. Inom ramen för spetsutbildningen ska eleverna erbjudas att läsa högskolekurser. Kostnaderna för utbildningen ska vara rimliga i förhållande till utbildningens syfte och kostnaden för annan gymnasial utbildning.

Innehåll

Sammanfattning.....	1
1. Författningsförslag.....	5
1.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	5
1.2 Förslag till förordning om ändring i skolförordningen (2011:185).....	5
1.3 Förslag till förordning om riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.....	5
1.4 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039).....	8
2. Bakgrund.....	13
3. Arbetsprocess när det gäller uppdraget om berikning och acceleration.....	14
3.1 Utblick om berikning och acceleration.....	14
3.2 Statistik över elever och lärare.....	19
3.3. Samråd.....	20
3.4 Skolverkets bedömning.....	24
4. Skolverkets författningsförslag om berikning och acceleration.....	26
4.1 Övergripande om förslagen.....	26
4.2 Möjligheter för elever i grundskolan att läsa och få betyg i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner.....	26
4.2.1 Möjligheter att i grundskolan läsa gymnasiekurser utöver den ordinarie grundskoleutbildningen.....	27
4.2.2 Möjligheten att erbjuda elever i grundskolan att läsa gymnasiekurser i samverkan med en huvudman för gymnasieskolan tydliggörs.....	28
4.2.3 Möjligheter att genom fjärrundervisning i grundskolan läsa gymnasiekurser utöver den ordinarie grundskoleutbildningen.....	30
4.2.4 Alternativ till samläsning.....	30
4.3 Fjärrundervisning för elever som läser gymnasiekurser i grundskolan.....	31
4.4 Möjligheter för elever i gymnasieskolan att läsa och få betyg i kurser på högskolenivå.....	32
5. Stödande insatser när det gäller acceleration och berikning.....	33
5.1 Stödinsatser till skolchefer och rektorer.....	34
5.2 Kompetensutvecklingsinsats för lärare och annan personal i form av kollegialt lärande.....	35
5.3 Översyn och eventuell revidering av Skolverkets befintliga insatser och material vid beslut om föreslagna författningsändringar.....	37
6. Spetsutbildningar.....	38
6.1 Bakgrund.....	38
6.2 Spetsutbildning i grundskolan.....	38
6.2.1 Tre alternativ till finansiering av spetsutbildning i grundskolan.....	51
6.3 Spetsutbildning i gymnasieskolan.....	54
7. Konsekvenser.....	64
7.1 Konsekvenser för kommunerna.....	64

7.2 Konsekvenser för enskilda huvudmän	65
7.3 Konsekvenser för staten	66
7.4 Konsekvenser för elever	66
7.5 Konsekvenser för lärares arbetsbörda	68
8. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	69

1. Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

10 kap.

4 a §

En elev får delta frivilligt i undervisning i en eller flera kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner om eleven har goda förutsättningar att delta i undervisningen och elevens vårdnadshavare medger det. Beslutet fattas av rektorn.

Sådan undervisning som avses i första stycket får genomföras i samverkan med en gymnasieskola om de huvudmän som berörs är överens om detta.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om betygssättning avseende sådan undervisning som avses i första stycket.

1.2 Förslag till förordning om ändring i skolförordningen (2011:185)

6 kap.

19 §

Om en elev i grundskolan har deltagit i undervisningen i en kurs enligt gymnasieskolans ämnesplan ska, i stället för vad som föreskrivs i 10 kap 17–22 §§ skollagen, betyg sättas enligt bestämmelserna i 15 kap. 22–27 §§ om betygssättning i gymnasieskolan.

Betyg enligt första stycket utfärdas separat.

1.3 Förslag till förordning om riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser

Allmänna bestämmelser

1 §

Denna förordning innehåller bestämmelser om spetsutbildning i vissa ämnen i grundskolan. Utbildningen är en sådan särskild utbildning som avses i 10 kap. 6 § 2 skollagen (2010:800).

Med spetsutbildning enligt denna förordning avses en utbildning inom grundskolans årskurser 7–9 som inrymmer särskild fördjupning och breddning inom det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot.

Syftet med spetsutbildningen är, utöver vad som följer av 10 kap. 2 § skollagen, att ge eleverna möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Vem som får anordna utbildningen

2 §

En huvudman för en skolenhet med grundskola får, efter tillstånd från Statens skolverk, anordna spetsutbildning i årskurserna 7–9. Ett sådant tillstånd ska gälla för fyra antagningsomgångar.

För offentliga huvudmän innebär ett sådant beslut som avses i första stycket att elever från hela landet ska tas emot till spetsutbildningen.

Skollagens och skolförordningens tillämplighet

3 §

Om inte annat följer av denna förordning ska skollagen (2010:800) och skolförordningen (2011:185) tillämpas för spetsutbildningen.

Utbildningens innehåll och omfattning

4 §

Spetsutbildningen ska inriktas mot något eller några av grundskoleämnena

- engelska,
- matematik,
- moderna språk,
- modersmål,
- naturorienterande ämnen: biologi, fysik eller kemi,
- samhällsorienterande ämnen: geografi, historia, religionskunskap eller samhällskunskap,
- svenska,
- teckenspråk, eller
- teknik.

5 §

Spetsutbildningen ska utformas så att den till sitt innehåll i väsentlig utsträckning innebär en breddning och fördjupning inom det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot.

Elever inom spetsutbildningen ska erbjudas en eller flera kurser enligt de ämnesplaner som gäller för det eller de ämnen i gymnasieskolan som motsvarar de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot.

Sådan undervisning som avses i andra stycket får genomföras i samverkan med en huvudman för gymnasieskolan.

Betyg

6 §

När en ämnesplan som gäller för gymnasieskolan tillämpas, ska bestämmelserna om betygssättning i 15 kap. skollagen (2010:800) och 8 kap. gymnasieförordningen (2010:2039) gälla i tillämpliga delar.

Betyg som sätts enligt första stycket ska utfärdas separat.

7 §

Av elevens slutbetyg från grundskolan ska det framgå att eleven har deltagit i en spetsutbildning och vilket eller vilka ämnen utbildningen har varit inriktad mot.

Förkunskapskrav och urval

8 §

Tester och prov för att bedöma en sökandes kunskaper och färdigheter i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot ska utgöra villkor för antagning och grund för urval mellan sökande till utbildningen.

Tester och prov ska göras på de grunder som Statens skolverk godkänner.

9 §

Bestämmelsen i 10 kap. 30 § skollagen (2010:800) om placering vid en skolenhet gäller inte för antagning av elever enligt 8 §.

Förutsättningar för att få tillstånd

10 §

Statens skolverk ska godkänna en ansökan för en huvudman som kan erbjuda spetsutbildning i enlighet med bestämmelserna i 4–8 §§ om denne dessutom visar att

1. huvudmannen tillser att skolenheten har ett etablerat samarbete med en gymnasieskola som har utbildning i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot,
2. huvudmannen för undervisningen på gymnasial nivå använder lärare som har en utbildning avsedd för denna undervisning,
3. utbildningen bedöms bidra till det i 1 § angivna syftet med spetsutbildningen och
4. kostnaderna för utbildningen inte överstiger huvudmannens kostnader för övrig grundskoleutbildning.

Ansökan och beslut om tillstånd

11 §

Ansökan om att få anordna spetsutbildning ska ges in till Statens skolverk. En ansökan ska ha kommit in till Skolverket senast den 31 januari kalenderåret före det år spetsutbildningen planeras att starta. En ansökan som ska göras till Skolverket enligt denna förordning får överföras elektroniskt.

12 §

Ansökan ska innehålla

1. en beskrivning av utbildningens innehåll,
2. en beskrivning av hur huvudmannen avser att utforma antagningsförfarandet till utbildningen enligt 8 §,
3. en redogörelse för skolenhetens samarbete med en gymnasieskola,
4. om undervisning på gymnasial nivå anordnas inom den egna verksamheten, uppgifter om vilka lärarresurser som ska användas för undervisning på gymnasial nivå,
5. en redogörelse för de organisatoriska förutsättningarna för utbildningen, och
6. uppgift om kostnaden för utbildningen.

13 §

Statens skolverks beslut om anordnande av spetsutbildning ska gälla för fyra antagningsomgångar. Av beslutet ska det framgå vid vilken skolenhet spetsutbildningen ska anordnas, vilka årskurser utbildningen får omfatta, vilka ämnen utbildningen inriktas mot samt vilka förkunskapskrav och urvalsgrunder som får användas.

Bemyndigande

14 §

Statens skolverk får meddela föreskrifter om

1. närmare bestämmelser för ansökan om anordnade av spetsutbildning,
2. vilka handlingar som ska ges in tillsammans med en ansökan, och
3. utformningen av betygskort som utfärdas enligt 7 §.

Överklagande

15 §

Statens skolverks beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

1.4 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)

3 kap.

1 §

Läsåret ska omfatta 40 veckor och ha minst 178 skoldagar och minst 12 lovdagar. Utöver skol- och lovdagarna får det inom läsåret läggas ut högst fem studiedagar för personalen.

Huvudmannen för en utbildning enligt 5 kap. 22 a § får besluta att elevernas skolarbete ska förläggas på annat sätt än vad som anges i första stycket.

3 §

Elevernas skolarbete ska förläggas måndag-fredag och vara så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt. Skolarbetet ska även förläggas så att eleverna så långt som möjligt får sammanhållna skoldagar. Skoldagarna ska vara så jämnt fördelade över läsåret som möjligt.

När en elev läser en eller flera kurser vid en högskola får elevens skolarbete förläggas på annat sätt än vad som anges i första stycket.

När skolarbetet förläggs till en arbetsplats utanför skolan ska den arbetstid som gäller på arbetsplatsen tillämpas, om inte rektorn beslutar annat. För minderåriga elever som genomgår utbildning på en arbetsplats tillämpas föreskrifter som Arbetsmiljöverket har meddelat om arbetstid för minderåriga.

5 kap.Förutsättningar

12 §

Riksrekrytering enligt 19 ~~och 21~~ §§ ska beslutas för nationella program, nationella inriktningar, särskilda varianter och gymnasiala lärlingsutbildningar i gymnasieskolan om det finns

1. en nationell efterfrågan på de kunskaper och färdigheter som utbildningen ger,
2. ett nationellt intresse av att elever ska kunna rekryteras från hela landet, eller
3. ett nationellt intresse av att enskilda elevers behov av kunskaper och färdigheter kan tillgodoses.

Förutom det som anges i första stycket ska

1. utbildningen vara av god kvalitet,
2. kostnaden för utbildningen vara rimlig i förhållande till utbildningens syfte och kostnaden för annan gymnasial utbildning, och
3. uppställda behörighetskrav och urvalsgrunder uppfylla kraven i 15 respektive 16 §.

12 a §

Riksrekrytering enligt 21 och 22 a §§ ska beslutas för nationella program, nationella inriktningar och särskilda varianter i gymnasieskolan om

1. utbildningen efterfrågas av elever med särskilda kunskaper och färdigheter inom det ämne eller ämnesområde som utbildningen är inriktad mot,
2. det finns ett nationellt intresse av att elever ska kunna rekryteras från hela landet, eller
3. det finns ett nationellt intresse av att enskilda elevers behov av kunskaper och färdigheter kan tillgodoses.

Förutom det som anges i första stycket ska

1. utbildningen vara av god kvalitet,
2. kostnaden för utbildningen vara rimlig i förhållande till utbildningens syfte och kostnaden för annan gymnasial utbildning, och
3. uppställda behörighetskrav och urvalsgrunder uppfylla kraven i 15 respektive 16 §.

12 b §

Riksrekrytering enligt 19 § ska beslutas för nationella program, särskilda varianter och gymnasiala lärlingsutbildningar i gymnasieskolan om

1. utbildningen är möjlig att inrätta på endast en eller några orter i landet, eller
2. enskilda elevers behov av kunskaper och färdigheter annars inte kan tillgodoses.

Förutom det som anges i första stycket ska

1. utbildningen vara av god kvalitet, och
2. kostnaden för utbildningen vara rimlig i förhållande till utbildningens syfte och kostnaden för annan utbildning i gymnasieskolan.

14 §

En offentlig huvudman får ansöka om att en utbildning ska vara riksrekryterande. Enskilda huvudmän får ansöka om motsvarande prövning för att få en avvikelse i form av s.k. riksrekryterande utbildning. Ansökan görs hos Statens skolverk senast den 31 januari året innan utbildningen på programmet planeras att starta. Enskilda huvudmän ska, enligt 2 kap. 1 och 4 §§, ge in ansökan till Statens skolinspektion. Det ska framgå av ansökan vilket nationellt program den avser. Om ansökan gäller en utbildning i gymnasieskolan med eget examensmål, ska det också framgå om ansökan avser ett yrkesprogram eller ett högskoleförberedande program.

Ansökan ska även innehålla uppgift om kostnaden för utbildningen. När det gäller gymnasieskolan ska ansökan *dessutom* innehålla uppgift om huruvida, och i så fall en beskrivning av hur, huvudmannen avser att ställa upp särskilda förkunskapskrav enligt 15 § eller tillämpa kompletterande urvalsgrunder enligt 16 §. Om ansökan avser en riksrekryterande ~~estetisk~~ spetsutbildning ~~för det estetiska programmet~~ i gymnasieskolan ska den dock alltid innehålla en beskrivning av hur huvudmannen avser att ställa upp särskilda förkunskapskrav enligt 15 § och tillämpa kompletterande urvalsgrunder enligt 16 §.

15 §

För behörighet till en riksrekryterande utbildning i gymnasieskolan får krav ställas på att den sökande har kunskaper i ett sådant ämne eller inom ett sådant ämnesområde som är utmärkande för utbildningen.

För behörighet till en riksrekryterande ~~estetisk~~ spetsutbildning ~~för det estetiska programmet~~ i gymnasieskolan ska krav ställas på att den sökande har kunskaper i ett sådant ämne eller inom ett sådant ämnesområde som är utmärkande för utbildningen.

16 §

Vid urval bland behöriga sökande till en riksrekryterande utbildning i gymnasieskolan får, förutom till betygen, hänsyn tas till ett prov för bedömning av den sökandes kunskaper eller färdigheter inom det ämne eller ämnesområde som den riksrekryterande utbildningen är inriktad mot.

Vid urval bland behöriga sökande till en riksrekryterande ~~estetisk~~ spetsutbildning ~~för det estetiska programmet~~ i gymnasieskolan ska, förutom till betygen, hänsyn tas till ett prov för bedömning av den sökandes kunskaper eller färdigheter inom det ämne eller ämnesområde som den riksrekryterande utbildningen är inriktad mot.

19 §

Riksrekrytering för ett yrkesprogram i gymnasieskolan ska beslutas om förutsättningarna i 12 § finns och om kravet på arbetsplatsförlagt lärande kan uppfyllas.

Förutsättningen i 12 § första stycket 1 bör tillstyrkas av berört nationellt programråd.

Riksrekrytering för ett nationellt program i gymnasieskolan ska beslutas om förutsättningarna i 12 b § finns och om kravet på arbetsplatsförlagt lärande kan uppfyllas.

Riksrekryterande spetsutbildningar i gymnasieskolan

Riksrekryterande estetisk spetsutbildning

Förutsättningar

21 §

Riksrekryterande estetisk spetsutbildning ska beslutas för det estetiska programmet om förutsättningarna i 12 a § finns och skolenheten har ett etablerat samarbete med en högskola som erbjuder utbildning som är relevant för gymnasieutbildningen.

Eget examensmål får inte finnas för utbildningen.

Riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen

Förutsättningar

22 a §

Riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen ska beslutas för ett högskoleförberedande program i gymnasieskolan om förutsättningarna i 12 a § finns och utbildningen

1. innehåller gymnasiekurser med särskild fördjupning och breddning inom det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad mot,
2. har ett etablerat samarbete med en högskola som kan erbjuda kurser i det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad mot, och
3. gör det möjligt för en elev att vid sidan av sina gymnasiestudier läsa kurser vid en högskola.

Eget examensmål får inte finnas för utbildningen.

Ansökan

22 b §

Förutom det som anges i 14 § ska ansökan innehålla ett yttrande från en sådan högskola som anges i 22 a § angående det nationella intresset för utbildningen.

2. Bakgrund

Skolverket har i regleringsbrevet för 2019³ fått i uppdrag att lämna förslag på hur skolors arbete med elever i grund- och gymnasieskolan, som lätt når kunskapskraven i ett eller flera ämnen, kan stärkas och stödjas. Syftet är att förbättra de reella möjligheterna för dessa elever att berikas och accelerera i sitt lärande, oavsett var i landet de bor. Det gäller bland annat möjligheter till förhöjd studietakt och möjligheter att läsa och få betyg i kurser på nästa nivå i utbildningssystemet. I uppdraget ingår även att Skolverket ska analysera behovet av författningsändringar och vid behov föreslå sådana. Skolverket ska även föreslå hur försöksverksamheterna med spetsutbildningar i grundskolan⁴ och i gymnasieskolan⁵ kan ersättas av permanenta spetsutbildningar i grundskolan och gymnasieskolan. I uppdraget ingår att föreslå hur spetsutbildningarna ska utformas och regleras i respektive skolform så att de blir en del av utbildningsutbudet och kan utgöra ett reellt alternativ för elever med särskild begåvning eller intresse inom ett ämnesområde. Utgångspunkten är inriktningen i nuvarande försöksverksamheter. Skolverket ska i denna del även föreslå författningsförändringar.

Skollagen anger idag att alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.⁶ Berikning och acceleration är insatser som kan tillgodose behoven hos de elever som har särskilt intresse eller fallenhet inom ett eller flera ämnen. Genom sådana insatser kan de utvecklas längre eller djupare än de annars skulle ha gjort.

Spetsutbildning är en form av berikning som riktar sig till en sammanhållen grupp elever. Denna utbildning finns idag inom ramen för en försöksverksamhet inom såväl grund- som gymnasieskolan, samt som en permanent utbildning inom det estetiska programmet i gymnasieskolan. Uppdraget är att föreslå hur försöksverksamheterna kan permanentas. Skolverket väljer därför att redovisa förslagen om berikning och acceleration separat från förslag om hur spetsutbildning kan bli permanent.

³ U2019/01156/GV, U2019/01229/GV, U2019/01684/GV m.fl.

⁴ *Förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.*

⁵ *Förordning (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning.*

⁶ 3 kap. 2 § skollagen.

3. Arbetsprocess när det gäller uppdraget om berikning och acceleration

Skolverket har i enlighet med uppdraget träffat intressenter genom samråd som i huvudsak har genomförts i form av strukturerade dialoger där personerna i förväg tagit del av de frågor som samråden skulle avhandla. Därtill har Skolverket gjort ett studiebesök i Norge. Utöver olika former av samråd har Skolverkets rapporter, Skolinspektionens kvalitetsgranskningar, Skolverkets statistik och utvärderingar, Skolverkets stödmaterial samt relevant forskning utgjort underlag för myndighetens bedömningar.

3.1 Utblick om berikning och acceleration

I detta avsnitt ges en kort redogörelse av Skolverkets rapporter och stödmaterial om särskilt begåvade elever, Skolinspektionens kvalitetsgranskningar om högpresterande elever och utmaningar i undervisningen samt aktuell forskning inom området. I redogörelsen ingår också ett exempel på hur man i Norge organiserar en verksamhet som riktar sig till elever som behöver extra utmaningar.

I dessa sammanhang används olika benämningar när det handlar om elever som snabbare når kunskapskraven och när det gäller de stödjande insatser som fokuserar på undervisningen. För att sortera bland begreppen använder Skolverket i denna redovisning benämningarna enligt nedan:

- **Högpresterande elever** innebär i det här sammanhanget elever som uppnår eller har potential att nå höga prestationer. Höga prestationer ses som ett resultat av olika slags förmågor som kan utvecklas genom träning och stöd från omgivningen.⁷ Skolverkets rapport *Högpresterande elever, höga prestationer och undervisning*⁸ visar att högpresterande elever utmärker sig genom att de intar ett mer aktivt och positivt förhållningsätt till skolarbetet och sin egen förmåga att lära, till exempel genom ansträngning och uthållighet.
- **Särskilt begåvade elever** innebär i det här sammanhanget elever som kontinuerligt förvånar både kunskapsmässigt och tillämpningsmässigt genom sin osedvanliga förmåga inom ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet.⁹

⁷ Skolinspektionen (2018) *Utmanande undervisning för högpresterande elever*.

⁸ Skolverket (2012), *Högpresterande elever, höga prestationer i undervisningen*, Rapport 329.

⁹ Persson, R S. (2015) *Tre korta texter om att förstå särskilt begåvade barn i den svenska skolan*, Jönköping.

- **Berikning** innebär i det här sammanhanget att elever får möjlighet att både bredda och fördjupa sig i sitt lärande utifrån sitt intresse.¹⁰
- **Acceleration** innebär i det här sammanhanget att elever accelererar i ett eller flera ämnen till en högre nivå i utbildningssystemet.¹¹

Rapporter från Skolverket och Skolinspektionen

Skolverkets rapporter visar bland annat att hela skolans organisation behöver involveras i arbetet med att ge högpresterande elever och särskilt begåvade elever den ledning och stimulans som de har rätt till.¹² Även Skolinspektionens kvalitetsgranskning¹³ visar att de högpresterande elevernas möjligheter att nå sin fulla potential i skolan till stora delar handlar om hur rektorn organiserar och leder verksamheten. I samma granskning framkommer att högpresterande elever behöver *både* ledning *och* stimulans i undervisningen för att utvecklas utifrån sin egen potential och inte sitta sysslösa och vänta på att få nya uppgifter. Berikning¹⁴ skulle exempelvis kunna innebära att eleven leds och stimuleras i arbetet med fördjupningsuppgifter inom olika områden. Berikning i undervisningen kan innebära att lärarna går utanför det som omfattas av det centrala innehållet i kurs- eller ämnesplaner och fördjupar det utefter elevens intresse. Det kan även innebära att eleverna får möjlighet att arbeta med helt andra områden än de som beskrivs i det centrala innehållet. Skolverket har tidigare visat att det ofta är en utmaning för lärarna att arbeta med berikning eftersom de vid en och samma tidpunkt ska undervisa elever med stora variationer i kunskaper, behov och intressen.¹⁵

Skolinspektionen visar i en tematisk analys¹⁶ att lärarna vid de undersökta skolorna ofta prioriterar att eleverna ska nå ett godkänt betyg, vilket får konsekvensen att de inte hinner med berikning för de elever som skulle gynnas av att fördjupa sitt lärande. I Skolinspektionens granskning¹⁷ av utmanande undervisning för högpresterande elever i 23 gymnasieskolor framgår att de samarbeten som förekommer håller sig inom skolan. I den forskning som Skolinspektionen

¹⁰ Skolverket (2015) *Särskilt begåvade elever 1.3. Organisatorisk och pedagogisk differentiering*. Skolverkets stödmaterial tillgänglig på Skolverkets hemsida.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sarskilt-begavade-elever#h-Uppmarksammaochanpassa> [hämtad 2020-02-26]. Hädanefter anges detta stödmaterial som *Särskilt begåvade elever*.

¹¹ *ibid.*

¹² *ibid.* samt Skolverket (2012), *Högpresterande elever, höga prestationer i undervisningen*, Rapport 329.

¹³ Skolinspektionen (2018) *Utmanande undervisning för högpresterande elever*.

¹⁴ Skolverket (2015) *Särskilt begåvade elever*.

¹⁵ *ibid.*

¹⁶ Skolinspektionen (2016), *Tematisk analys. Utmaningar i undervisningen*.

¹⁷ Skolinspektionen (2018) *Utmanande undervisning för högpresterande elever*.

hänvisar till i sammanhanget¹⁸ framgår vidare att lärarnas egen förmåga att organisera undervisningen spelar en stor roll i arbetet med att ge de högpresterande eleverna utmaningar i undervisningen bland annat genom olika typer av samarbeten. Höga krav ställs även på att rektorn säkerställer att det finns en skolorganisation som tar hänsyn till alla elevers specifika behov. Om rektorn har en god inblick i hur undervisningen bedrivs i skolan kan även de elever som gynnas av berikning och mer utmanande undervisning få detta.

Berikning skulle kunna kompletteras med acceleration, exempelvis genom att eleverna under ledning får arbeta med uppgifter som är tänkta att tillhöra en senare årskurs, kurs eller skolform. Men acceleration kan också innebära att eleverna hoppar över en årskurs eller ett skolår.¹⁹ Skolverket menar att det kan krävas samarbeten mellan lärare från olika stadier eller skolformer respektive gymnasieskola och högskola om en accelererad undervisning ska fungera.²⁰

Oavsett om undervisningen utmanar och stimulerar eleven genom berikning eller acceleration behöver de högpresterande eleverna också tydliga instruktioner och regelbunden återkoppling för att undgå prestationsrelaterad stress. Det framgår även av rapporterna att elever känner prestationsrelaterad stress när de inte når upp till de krav de själva ställer på sin egen prestation. Den här typen av skolstress har ökat under de senaste åren särskilt hos de elever som upplever sig som duktiga i skolan.²¹

Forskning kring berikning och acceleration

Skolverket har gjort nedslag i forskning som fokuserar på undervisningen inom området berikning och acceleration. Det kan noteras att generell forskning om särskilt begåvade elever är begränsad och att den forskning som bedrivs i Sverige främst sker inom ämnet matematik.²² De forskare inom området som Skolverket har träffat bekräftar detta och menar att det finns behov av mer forskning om elever som är särskilt begåvade eller snabbare når kunskapsmålen, men att dessa två elevgrupper inte är identiska. Därför behövs det dels mer generell forskning, dels mer forskning som fokuserar på elever som är särskilt begåvade eller snabbare

¹⁸ Ursprungligen från Westergård E, Ertesvåg S.K och Rafaelsen F. (2018) A Preliminary Validity of the Classroom Assessment Scoring System i Norwegian Lower-Secondary Schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*. DOI: 10.1080/00313831.2017.1415964. Refereras i ovanstående text genom Skolinspektionens granskningsrapport *Utmanande undervisning för högpresterande elever*.

¹⁹ Bestämmelser om att hoppa över en årskurs i grundskolan finns i 4 kap. 7 § skolförordningen (2011:185).

²⁰ Skolverket (2015) *Särskilt begåvade elever*.

²¹ Folkhälsomyndigheten (2016), *Skolprestationer, skolstress och psykisk ohälsa bland tonåringar*. Stockholm, artikelnummer 16003 och refereras här genom Skolinspektionens granskningsrapport *Utmanande undervisning för högpresterande elever*.

²² Mellroth och Margrain (2019) utgår till stor del från forskning inom ämnet matematik men menar att deras resultat har bäring på undervisning generellt. Se not 21 för referens.

når kunskapsmålen även i andra skolämnen än matematik, exempelvis ämnesdidaktisk forskning inom språk. Även forskning om särskilt begåvade elever ur ett allmänt pedagogiskt perspektiv är angeläget.

Skolverkets genomgång visar att det under de senaste åren har skett ett skifte från att fokusera på elevernas kognitiva egenskaper till att tala om den undervisning som eleverna får. Detta kallas ”gifted education”²³ och innebär ett breddat perspektiv på berikning. Inom svensk forskning på området har några forskare²⁴ argumenterat för ett pragmatiskt förhållningssätt som bygger på att stödja högpresterande och särskilt begåvade elever där de befinner sig, dvs utspridda i olika klassrum och sammanhang. Medan psykologiska ansatser mer fokuserar på elevens inre, fokuserar forskare inom pedagogik på elevens lärande och lärarnas praktik, dvs. undervisningen. Även om det kan finnas elever som har behov av berikande insatser som ligger utanför den ordinarie undervisningen och klassrummet, menar de att elever med hög förmåga kan berikas inom ordinarie undervisningssituation om skolan har ett kollegialt samarbete och nätverkande som kan stödja lärarna i att pedagogiskt differentiera undervisningen. För att undervisningen i ett klassrum ska bli differentierad med en individuell bredd behöver dock lärare professionell kompetensutveckling i ”gifted education” för att alla elever ska kunna nå så långt som möjligt i sitt lärande.

Kompetensutvecklingsinsatser och talangsatsning i Norge

För att hitta exempel utanför Sveriges gränser har Skolverket genomfört ett studiebesök i Norge för att få kunskap om hur de arbetar med elever ”med stort läringspotential”.

De senaste åren har det genomförts både kompetensutvecklingsinsatser för lärare och talangsatsningar för elever för att bättre möta elever som behöver utmaningar. Det norska Kunnskapsdepartementet har gett nationella center²⁵ i uppdrag att ta fram kompetensutvecklingsinsatser för lärare kring elever som har ”stort

²³ Exempelvis Balchin, T, Hymer, B. & Matthews, D.J. (red.) (2009) *The Routledge International Companion to Gifted Education*. London: Routledge; samt Ziegler, A, Heidrun S. (2017) *Systematic Gifted Education. A Theoretical Introduction*. Gifted Child Quarterly, vol. 61(3) 181-193.

²⁴ Mellroth, E. & Margrain, V. (2019). Teaching highly able learners in diverse classrooms: Pedagogical possibilities through collaboration. In M. Nolte (Ed.) *Including the highly gifted and creative students: Current ideas and future directions. Proceedings of the 11th International conference on mathematics creativity and giftedness*. (pp. 21 – 31). Münster, Germany: VTM-Verlag.

²⁵ Skrivesenteret, Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning, Lesesenteret, Universitet i Stavanger, Naturfagscenteret, Nasjonalt senter for naturfag i opplæringa, Matematikkcenteret, Nasjonalt senter for matematikk i opplæringa.

laeringspotensial”.²⁶ Kompetensutvecklingsinsatserna bygger i likhet med de nationella skolutvecklingsprogrammen i Sverige på kollegialt lärande och visar på olika sätt att arbeta med pedagogiskt differentierad undervisning.

Talangsatsning på nationell nivå startade som ett pilotprojekt för elever i grund- och gymnasieskolan år 2016. Fyra vetenskapscenter i Norge (Oslo, Bergen, Tromsø och Trondheim) utvecklade ”Talentsentre for elever med stort laeringspotensial i realfag”. Talentsentrena samarbetar med elevens skola och är ett komplement till skolan för elever med stor inlärningspotential i matematik och naturvetenskapliga ämnen. År 2019 permanentades verksamheten och ska nu utökas med ytterligare ett antal center i landet. Verksamheten syftar till att bidra till att fler elever kan prestera på en hög och avancerad nivå i matematik och naturvetenskapliga ämnen och de ska också fungera som nätverk för elever med stor inlärningspotential.²⁷

Skolverket har vid besöket diskuterat Norges talangsatsning med forskare vid Oslo universitet och Talentsentret. En lärare berättade att de år 2019 erbjöd 112 elever av cirka 1 000 sökande att delta i Talentcentrets verksamhet. Eleverna är i åldrarna 10 till 17 år. Eleverna ansöker med stöd av ett personligt brev samt lärares och föräldrars rekommendationer. Beslut om antagning kan inte överklagas. Eleverna träffas på Talentsentret fyra till fem gånger per år under tre till fyra dagar per tillfälle. Talentsentret utgår från de norska kompetensmålen i kursplanerna när de utformar uppgifter men tolkar dem bredare och ser hur andra områden kan komma in i undervisningen med utgångspunkt i elevernas intresse. Elevernas lärare får alltid återkoppling på vad eleverna arbetat med på Talentsentret, men eleverna får inte några betyg eller omdömen.

Skolverkets slutsatser

Att organisera skolan så att de elever och elevgrupper som av olika anledningar är i behov av en mer utmanande undervisning får detta genom berikning eller acceleration är centralt i arbetet med att ge både högpresterande och särskilt begåvade elever den utbildning de har rätt till. I det arbetet behöver hela skolans organisation involveras och i stora delar handlar det om hur rektorn organiserar och leder verksamheten.

Den forskning Skolverket har tagit del av fokuserar på undervisningen snarare än på den enskilda eleven, vilket bidrar till en mer systematisk ansats. Det behövs

²⁶ Språkløyper for evnerike barn. <https://sprakloyper.uis.no/ungdomstrinn/elever-med-stort-laringspotensial/elever-med-stort-laringspotensial/> [hämtad 2020-02-26] Realfagsløyper for evnerike barn <http://realfagsloyper.no/ungdomstrinn/vurdering-og-tilpasset-opplaering/modul-2-tilrettelegging-elever-med-stort> [hämtad 2020-02-26]

²⁷ Idsøe, Ella Cosmovici (2019), Kognition & pædagogik. *Tidskrift om gode læringsmiljøer*, Köpenhamn.

också ett brett ämnesdidaktiskt anslag så att även andra ämnesområden än matematik inbegrips. Erfarenheter från Norge visar att olika vetenskapliga center tar ett viktigt ansvar för att utveckla kompetensutvecklingsinsatser för lärare genom att ta fram olika sätt att arbeta med pedagogiskt differentierad undervisning för en större bredd av elever. En möjlighet skulle kunna vara att utreda vidare om det även i Sverige vore ett lämpligt sätt att samla kompetens och stärka nationell likvärdighet inom området. Behovet av att utveckla arbetet på området har även uppmärksammats av forskare i de nordiska länderna och ett nätverk har därför nyligen skapats.²⁸

Skolverket har tidigare föreslagit²⁹ att en nationell strategi för språk och en nationell strategi för matematik bör utredas. Inom ramen för utarbetandet av detta kan övervägas om även stöd för berikning och acceleration skulle kunna läggas till.

3.2 Statistik över elever och lärare

Skolverket har sökt efter belägg för hur vanligt förekommande acceleration är idag. Myndigheten har tillgång till registerdata över antal elever inom grundskolan som accelererar men har inte tillgång till information inom vilka ämnen. Statistiken kan däremot visa hur många av grundskolans behöriga lärare även är behöriga att undervisa på gymnasial nivå och därmed skulle ha möjlighet att undervisa i båda skolformerna. Detta kan vara en viktig förutsättning för att elever ska kunna läsa gymnasiekurser inom grundskolans ram.

Elever som accelererar från grundskolan till gymnasieskolan

För att uppskatta antalet elever som avslutat högstadiet i årskurs 7 eller 8 läsåret 2017/18 och som återfinns i gymnasieskolan läsåret 2018/19 har Skolverket utgått från statistik över det antal elever som går vidare till gymnasieskolan genom att accelerera mellan skolformerna. Dessa uppgifter omfattar således elever som avslutar utbildningen i högstadiet efter årskurs 7 eller årskurs 8 och hoppar över årskurs 8 och 9 eller årskurs 9 för att gå vidare direkt till gymnasieskolan. Det är däremot inte möjligt att ta fram uppgifter i Skolverkets register om elever som stannar kvar inom grundskolan men som läser ämnen i gymnasieskolan, dvs som accelererar inom ett eller fler ämnen. Antalet elever som accelererar mellan skolformerna är begränsat. Totalt handlar det om 257 elever som läsåret 2017/18 gick i årskurs 7 eller 8 och som läsåret 2018/19 återfanns i gymnasieskolan.

För att uppskatta antalet elever som har accelererat inom grundskolan eller som börjat grundskolans årskurs 1 tidigare än vad skollagen anger, har Skolverket tagit fram statistik över antalet elever i gymnasieskolans år 1 som läsåret 2018/19 var

²⁸ Nätverket samordnas av Ella Cosmovici Idsøe, Oslo universitet.

²⁹ Skolverket (2018). *Redovisning av uppdrag om förslag på åtgärder i händelse av att meritpoängen avskaffas*, dnr 2018:00026.

yngre än om de påbörjat grundskolans årskurs 1 det år de fyllt sju år och därefter läst samtliga grundskolans läsår utan att accelerera. Läsåret 2018/19 var det i hela landet totalt 1 866 elever i gymnasieskolans år 1 som var yngre än förväntat. Därför bedömer Skolverket att antalet elever som har accelererat som minst är 257 och som mest är 1 866. Däremot kan vi inte, baserat på denna data, säga när accelerationen har skett, det vill säga om det har varit innan eller under elevernas grundskoleutbildning.

Andel och antal lärare som undervisar i ett ämne på högstadiet och även är behöriga att undervisa i samma ämne på gymnasieskolan

För att besvara frågan om elevers faktiska möjlighet till acceleration inom grundskolan har Skolverket tagit fram ämnesvis statistik över antal undervisande lärare med behörighet att undervisa i grundskolans åk 7–9 samt hur många av dessa som dessutom har behörighet att undervisa i gymnasieskolan i samma ämne.

Av samtliga undervisande lärare, det vill säga både lärare med behörighet att undervisa i ämnet i grundskolans årskurs 7-9 och de utan behörighet att undervisa i ämnet i högstadiet, var andelen lärare med behörighet att undervisa i ämnet i högstadiet och gymnasieskolan högst för ämnena idrott och hälsa (62 procent, 2 129 av totalt 3 434 lärare), musik (51 procent, 1 004 av totalt 1 968 lärare), bild (49 procent, 960 av totalt 1 969 lärare), franska (48 procent, 624 av totalt 1 302 lärare), tyska (44 procent, 650 av totalt 1 488 lärare), spanska (35 procent, 811 av totalt 2 290 lärare), engelska (35 procent, 2 338 av totalt 6 700 lärare) och historia (29 procent, 1 534 av totalt 5 261 lärare). Motsvarande andelar är betydligt lägre inom ämnena fysik (5 procent, 292 av totalt 5 421 lärare), teknik (6 procent, 251 av totalt 4 488 lärare), geografi (7 procent, 353 av totalt 5 238 lärare), kemi (11 procent, 602 av totalt 5 345 lärare), biologi (18 procent, 972 av totalt 5 436 lärare), samhällskunskap (13 procent, 672 av totalt 5 303 lärare) och matematik (15 procent, 1 163 av totalt 7 877 lärare).

Skolverkets slutsatser

Sammanfattningsvis anser myndigheten att acceleration i hela utbildningen från grundskolan till år 1 i gymnasieskolan är relativt ovanligt. Ett konstaterande är även att andelen lärare med behörighet att undervisa på både högstadiet och gymnasieskolan i sitt ämne är relativt låg inom de ämnen som förekommer i såväl grundskolan som gymnasieskolan. Detta innebär att elevers möjlighet till acceleration, inom sin skolenhet oavsett var i landet de bor, kan vara begränsad.

3.3. Samråd

För att ytterligare hämta information om berikning och acceleration har Skolverket haft samråd med forskare inom området. Skolverket har vidare samrått med elever, rektorer och skolhuvudmän. Besök har genomförts på skolor som har

spetsutbildning på grundskole- och gymnasienivå. Skolverket har även bjudit in företrädare för referensskolor och skolor som erbjuder spetsutbildning till samråd. Myndigheten har därtill samrått med företrädare för Riksförbundet för särskild begåvning (Rfsb), Mensa GCP, Brainpool Sweden samt Föreningen för spetsutbildningar i Sverige. Skolverket har även träffat Skolverkets referensgrupp med kommunala skolhuvudmän, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Friskolornas riksförbund. Därtill har myndigheten samrått med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och Skolinspektionen.

Skolverkets samråd med forskare³⁰

Flera forskare påpekar att lärare och skolpedagoger måste ha kompetens att identifiera³¹ och lämpligt bemöta elever som behöver extra utmaning i undervisningen. Det gäller inte minst elever som av socioekonomiska eller språkliga skäl har sämre förutsättningar. Forskarna betonar att det är en rättvisefråga att även elever med särskild begåvning från exempelvis utanförskapsområden identifieras och får ett adekvat bemötande.

För att möjliggöra detta, menar flera forskare, att lärare och specialpedagoger behöver kunskap om särskild begåvning i allmänhet samt kompetens i att differentiera undervisningen. Idag ingår inte inslag om berikning och acceleration som obligatoriskt innehåll i lärarutbildningen eller i den specialpedagogiska utbildningen men borde, enligt flera forskare införas i dessa utbildningar. Vidare bör även personal inom elevhälsa ha kompetens om särskild begåvning. Därtill behöver skolpersonal, skapa ett tillitsfullt bemötande av särskilt begåvade elever, då dessa annars kan löpa risk att marginaliseras och tappa lust och motivation för lärande.

Särskilt begåvade och högpresterande elever har en hög lärandepotential och kräver inte sällan undervisningsanpassningar som tillåter en högre studietakt och fördjupade studier jämfört med sina jämnårigas. Dessa anpassningar kan behöva uppdateras flera gånger per termin för att eleverna inte ska ”växa ur” anpassningen. Det är därför viktigt med kontinuerlig återkoppling från skolan till eleven och till elevens vårdnadshavare.

Forskarna i samrådet betonar även vikten av att aktörer på alla skolans nivåer behöver kunskap om särskild begåvning för att skolan ska kunna få till en långsiktigt hållbar undervisning för särskilt begåvade och högpresterande elever. Kunskaperna är en förutsättning för att kunna skapa en organisation, för hur man samarbetar mellan stadier, skolor och skolformer, som säkerställer en undervisning

³⁰ Skolverket har samrått med Attila Szabo, Stockholms stad; Elisabet Mellroth, Karlstads kommun; Linda Mattsson, Blekinge Tekniska Högskola; Valerie Margrain, Karlstad universitet; Mara Westling Allodi, Stockholms universitet; Andreas Bergwall, Örebro universitet.

³¹ Med identifiera avses inte screeningåtgärder.

som är nivå- och studietaktsanpassad och som garanterar progression i lärandet. Först när en sådan organisation finns på plats blir det möjligt för de särskilt begåvade och högpresterande eleverna att se sin skolgång som en helhet. Därför är det viktigt att huvudmän tar ett övergripande ansvar.

Elevers röster om acceleration och berikning

Skolverket har i arbetet träffat elever som accelererat i ett ämne genom skolsystemet. En av dessa elever går i årskurs 8 i grundskolan och läser samtidigt kurser i matematik på en närliggande gymnasieskola har nu accelererat till kursen matematik 3c. Rektorn på elevens grundskola har anpassat schemat så att det ska fungera för eleven att läsa kurser i matematik på gymnasieskolan. Tre av de andra äldre eleverna som går i gymnasieskolan läser kurser på ett närliggande universitet parallellt med sin gymnasieutbildning. De äldre eleverna berättar att de inte fick någon stimulans i undervisningen när de gick på grundskolan. En elev berättar att detta ledde till en negativ inställning till skolan för att den upplevdes som begränsande. En av de äldre eleverna säger att matematiken i gymnasieskolan ”inte är så kul” men att hen gillar den högre takten och utmaningen på universitetsnivå. Eleverna säger också att även om ämnet i skolan upplevs vara på en för låg nivå, kan det ändå vara roligt att arbeta med andra, att diskutera och samarbeta.

Föreningar och organisationer som vänder sig till särskilt begåvade barn och ungdomar

Företrädare för föreningar och organisationer som vänder sig till särskilt begåvade elever betonar att det är viktigt att förstå att den elevgrupp som avses inte är homogen. Företrädarna har framfört att särskilt begåvade elever inte nödvändigtvis är högpresterande och självgående utan behöver undervisas på en sådan nivå att svårighetsgraden leder till att de utmanas och med det utvecklar studietekniska färdigheter. I samrådet lyfts betydelsen av att lärare redan tidigt i skolsystemet har sådan kompetens att elever från tidig ålder stimuleras och utmanas. Vidare pekas på behovet av en god kommunikation vid olika former av övergångar inom skolsystemet mellan avlämnande och mottagande lärare, skola och skolform. Företrädarna för organisationerna menar också att elevernas prestationer i berikande och breddad undervisning bör kunna synas i betygssättningen. Ett skäl till detta är att även elever som behöver denna typ av undervisning ska uppleva att läraren uppmärksammar och bekräftar deras arbete.

De olika företrädarna har dock lite olika syn på betydelsen av acceleration. Några anser att elever ska kunna accelerera längre och fortare än andra medan andra betonar att det i vissa fall kan medföra negativa sociala konsekvenser för eleven att undervisas tillsammans med äldre elever som ur ett socialt perspektiv är mer utvecklade.

Skolverkets övriga samråd

Myndigheten har också samrått med Skolverkets referensgrupp för kommunala huvudmän, företrädare för skolor, SKR, Friskolornas riksförbund och Skolinspektionen. Liksom företrädare för forskargruppen och för föreningar och organisationer som vänder sig till särskilt begåvade elever ser representanter för några kommunala huvudmän att det kan saknas kompetens när det gäller att tidigt se elever som har behov av mer stimulans eller utmaningar. Det behövs organisatoriska förutsättningar och stöd från huvudmannen när det gäller elever som behöver accelerera i skolsystemet. Därtill lyfts frågan om i vilken grad differentiering av undervisningen är rimlig att förvänta sig av en lärare i klassrumsundervisningen. Representanter för de kommunala huvudmännen lyfter lärares eventuellt ökade arbetsinsats och att kompetensutveckling och resurser gällande elever som har behov av att accelerera i skolsystemet initialt kan vara kostnadsdrivande. Det finns dock, enligt samråden, en risk att ökad kompetensutveckling kan bli kostnadsdrivande.

I samtalen framkom att det är viktigt att uppmärksamma grundskolans praktiskt-estetiska ämnen när det gäller utmanande undervisning. En rektor lyfter att det även är viktigt att erbjuda särskilt begåvade elever på yrkesprogram stimulerande undervisning. Ett exempel som nämnts är artificiell intelligens inom el- och energiprogrammet och den följande utmaningen för lärarna att hålla sig uppdaterade om den snabba teknikutvecklingen.

SKR lyfter vikten av att tydliggöra vem som avgör om en elev får möjlighet att accelerera i skolsystemet. Friskolornas riksförbund menar att det är lärare eller rektor som bör göra den bedömningen. Skolinspektionen menar att det inte bör vara möjligt att överklaga ett beslut om en elevs möjlighet att accelerera i skolsystemet. En annan fråga Skolinspektionen lyfter är att det är viktigt att beakta den garanterade undervisningstiden för elever i gymnasieskolan vid eventuella förslag om elevers möjligheter att accelerera i skolsystemet.

Representanterna för de kommunala huvudmännen ser därtill ett behov av att skapa goda möjligheter för fjärrundervisning som ett alternativ för att på ett bra sätt möta elevers behov av utmaningar. Vidare lyfts behov av struktur och organisation för samarbete mellan skolor och mellan skolhuvudmän för att undervisningen ska kunna möta elevers behov av utmaningar. Ett exempel på hur en skola kan organisera samarbete med den överliggande nivån är en rektor som berättar att skolan har anpassat elevernas individuella scheman så att eleverna kan gå till universitetet för att läsa kurser. En lärare på gymnasieskolan har kontakt med universitetets lärare för att få till en logistik som passar både gymnasieskolan och universitetet. Därtill kommer svårigheter för små fristående huvudmän att organisera samarbete med den överliggande nivån.

Fjärrundervisning lyfts även av SKR och Friskolornas riksförbund som en möjlighet för att möta alla elevers behov av utmaningar oavsett var i landet de bor.

Sammantaget pekas på behov av kompetensutveckling för lärare när det gäller att leda och stimulera elever som behöver extra utmaningar i undervisningen. Huvudmännen bedömer att det krävs kompetensutveckling i ämnesdidaktik och pedagogik för att lärare på bästa sätt ska kunna möta alla elevers behov.

Skolverkets slutsatser

Det råder en mycket stor samsyn i samråden om behovet av att ledning och stimulans för elever som snabbare når kunskapskraven behöver synliggöras och uppmärksammas. Skolverket instämmer i att det behövs en helhetssyn på skolgången och att det sociala samspelet liksom lärares kompetens är avgörande både när det gäller att uppmärksamma elever som behöver extra utmaningar i undervisningen och att ge dem mer utmanande eller berikande undervisning.

3.4 Skolverkets bedömning

Utifrån de erfarenheter och synpunkter som framkommit i samråden med olika intressenter, den forskning som redovisats och utvärderingar samt det statistiska underlaget när det gäller lärarbehörighet har Skolverket gjort en samlad bedömning av vilka åtgärder som bör stå i fokus i det fortsatta arbetet med att stärka förutsättningarna för elevernas kunskapsutveckling. Denna bedömning har legat till grund för de förslag myndigheten lämnar.

Skolverket bedömer att det finns goda möjligheter för elever till berikning och acceleration inom det nuvarande regelsystemet. Skolverket föreslår därför inga genomgripande ändringar i författningarna. Däremot behövs ökad kunskap om hur man tillgodoser behoven hos elever som behöver utmaningar. Skolverket bedömer att det finns behov av att utveckla undervisningen i grundskolan och gymnasieskolan för att ge elever utmanande undervisning. Det bör även framhållas att behovet av utmaning och stimulans finns även hos elever i de tidiga skolåren. Lärare behöver ökad kompetens och möjligheter att pedagogiskt differentiera undervisningen utifrån elevernas förutsättningar.

Skolverket bedömer att det föreligger ett behov av olika former av stöd och kompetensutveckling. Det behövs stödinsatser såväl för skolchefer och rektorer som kompetensutvecklingsinsatser för lärare och annan berörd personal. Lärarnas möjligheter att ytterligare pedagogiskt differentiera undervisningen utifrån alla elevers behov behöver stärkas både för yngre och äldre elever.

Skolverket ser att det för närvarande föreligger två huvudsakliga undervisningsalternativ: berikande eller utmanande undervisning eller accelererande undervisning. När det gäller acceleration så visar den statistiska analysen att det finns betydande skillnader av andelen lärare som är behöriga att

undervisa i både årskurs 7–9 och i gymnasieskolan mellan olika ämnen och att andelen sådana lärare generellt sett är låg. Acceleration erbjuds även inom ramen för spetsutbildning, se avsnitt 6 nedan. Skolverkets bedömning är att om en utvecklad form av fjärrundervisning beslutas, kan detta vara ett ytterligare alternativ för organisation av undervisning på nästa nivå som en reell möjlighet i hela landet.

Skolverket bedömer att det är rektorn som ska besluta om en elev får accelerera inom skolsystemet.

Skolverket ser gärna långsiktighet i arbetet med att stärka förutsättningar för att i alla delar av skol- och utbildningssystemet möta alla elever. Vidare menar myndigheten att frågor om elever med behov av berikande eller utmanande undervisning eventuellt bör integreras i lärarutbildningen, i den specialpedagogiska utbildningen, samt eventuellt även i utbildningen för studie- och yrkesvägledare.

4. Skolverkets författningsförslag om berikning och acceleration

4.1 Övergripande om förslagen

Skolverket föreslår åtgärder i form av författningsförslag som tillsammans eller var för sig kan förbättra möjligheterna för elever i grundskolan att läsa och få betyg i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner. I detta avsnitt behandlas de förslag som gäller enstaka eller små grupper av elever medan den acceleration som sker inom ramen för en organiserad spetsutbildning behandlas i avsnitt 6.

I arbetet med att analysera behovet av författningsändringar har Skolverket övervägt att föreslå förtydliganden i 3 kap. 2 § skollagen. Skolverket bedömer dock att det skulle innebära en sådan ingripande ändring i en av skollagens ”portalparagrafer” att den skulle kräva en mer omfattande utredning än vad som varit möjligt inom ramen för det aktuella uppdraget.

4.2 Möjligheter för elever i grundskolan att läsa och få betyg i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner

Skolverkets förslag: En elev i grundskolan får, om eleven har goda förutsättningar för det och vårdnadshavarna medger det, erbjudas möjligheten att läsa och få betyg i en eller flera kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner. Beslutet ska fattas av rektorn. För sådan utbildning i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner som en elev får inom sin grundskoleutbildning ska betyg sättas enligt gymnasieskolans bestämmelser.

Hur möjligheterna ser ut idag

Enligt 15 kap. 5 § skollagen ska gymnasieskolan vara öppen endast för ungdomar som avslutat sin grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning och som huvudregel påbörjar sin gymnasieutbildning under tiden till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år. De bestämmelser som idag medger möjligheten för elever i grundskolan att läsa och få betyg i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner är regleringen om prövning i gymnasieskolan enligt 15 kap. 28 § skollagen. Bestämmelsen anger att den som vill ha betyg från gymnasieskolan har rätt att genomgå prövning. I gymnasieförordningen (2010:2039)³² anges vidare att den som inte är elev i gymnasieskolan men som vill ha betyg därifrån har rätt att genomgå prövning i alla kurser som får finnas på ett nationellt program.

³² 8 kap. 25 § gymnasieförordningen (2010:2039).

Möjligheten till prövning innebär att elever i grundskolan redan idag kan få betyg i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner. Det betyder däremot inte att eleven har rätt att få undervisning i kursen.³³ Skolverket har därför analyserat vilka förändringar av skolförfattningarna som kan vara aktuella för att uppnå uppdragets syfte att förbättra de reella möjligheterna för elever i grundskolan att läsa och få betyg i kurser på nästa nivå i utbildningssystemet.

4.2.1 Möjligheter att i grundskolan läsa gymnasiekurser utöver den ordinarie grundskoleutbildningen

Skolverket föreslår att det ska vara möjligt att i grundskolan läsa och få betyg i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner i vissa fall. Bestämmelser som möjliggör att inom en skolform läsa kurser i en annan skolform finns redan i skolförfattningarna. Se exempelvis 11 kap. 5 och 8 §§ skollagen om möjligheterna för elever i grundsärskolan att läsa ämnen enligt grundskolans kursplaner, och 9 kap. 4 a § gymnasieförordningen om möjligheter för elever i gymnasiesärskolan att läsa kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner. När det gäller elever i grundskolan ska det enligt Skolverkets förslag, till skillnad från i de ovan nämnda fallen, inte vara aktuellt att byta ut ämnen i grundskolan mot kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner.

Skolverket föreslår att det ska krävas att eleven har goda förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen. Det behöver inte nödvändigtvis innebära att eleven har avslutat det aktuella ämnet i grundskolan, utan det behöver ske en individuell bedömning av elevens förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen i varje enskilt fall.

Goda förutsättningar

Rektorn behöver i sin bedömning av elevens förutsättningar ta hänsyn till elevens möjligheter att klara av såväl sina grundskolestudier som undervisningen i kurserna enligt gymnasieskolans ämnesplaner. Skolverket föreslår därför att en förutsättning för undervisning i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner bör vara att rektorn bedömer att eleven har goda förutsättningar att tillgodogöra sig såväl undervisningen i en eller flera kurser i gymnasieskolan som sin utbildning i grundskolan och att eleven är socialt mogen för detta. Ett beslut om att en elev i grundskolan ska läsa en eller flera kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner bör därför föregås av en bedömning av om denna lösning är förenlig med barnets bästa i det enskilda fallet.

³³ Det finns dock inget som hindrar att huvudmannen erbjuder undervisning.

Frivillig undervisning

En elev bör få delta frivilligt i undervisning i en eller flera kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner om eleven har goda förutsättningar att delta i undervisningen och elevens vårdnadshavare medger det. Beslutet ska fattas av rektorn.

Elever som tillhör grundskolans målgrupp är skolpliktiga. Skolverkets förslag om möjligheter att i grundskolan läsa gymnasiekurser utöver den ordinarie grundskoleutbildningen bygger på frivillighet. Det är inte avsikten att denna undervisning ska omfattas av skolplikten eller utgöra obligatorisk undervisning i skollagens mening.

Betyg ska sättas enligt gymnasieskolans bestämmelser

När en elev läser en kurs enligt gymnasieskolans ämnesplaner ska gymnasieskolans kunskapskrav tillämpas när betyg sätts. Betyg ska vidare sättas enligt gymnasieskolans bestämmelser. Ett beslut om betyg i en kurs enligt gymnasieskolans ämnesplan ska utfärdas separat. Genom att betyget utfärdas separat enligt den föreslagna bestämmelsen saknas behov att i grundskolan införa motsvarande bestämmelser som för gymnasieskolan om utdrag ur betygskatalog.³⁴ Efter att ha börjat i gymnasieskolan har eleven rätt att gå om den aktuella gymnasiekursen och kan i så fall också få ett nytt betyg på kursen i sitt gymnasiebetyg.³⁵

Organisatoriska svårigheter

Även om en elev har förutsättningar att läsa en eller flera kurser på gymnasienivå kan det finnas organisatoriska svårigheter att få till stånd sådan undervisning inom elevens grundskola. En sådan omständighet kan vara att det saknas behöriga lärare på skolan, vilket berörs i avsnitt 3.2 ovan. Det kan också vara så att elevunderlaget vid en viss skolenhet är så litet att det inte framstår som rimligt att anordna undervisning på gymnasienivå för någon enstaka elev. Skolverket anser inte att det är nödvändigt med en organisatorisk lösning där en elev som läser kurser på gymnasienivå undervisas enskilt. Det bör i stället vara möjligt att differentiera undervisningen så att en elev kan undervisas inom ramen för den ordinarie undervisningsgruppen, men med material från gymnasieskolan.

4.2.2 Möjligheten att erbjuda elever i grundskolan att läsa gymnasiekurser i samverkan med en huvudman för gymnasieskolan tydliggörs

Skolverket bedömer att det inte finns något som hindrar att elever i grundskolan som läser kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner gör detta tillsammans med

³⁴ 8 kap. 9 § gymnasieförordningen.

³⁵ 8 kap. 23 § gymnasieförordningen.

gymnasieskolans elever i gymnasieskolans lokaler genom samverkan mellan berörda skolformer. Sådan så kallad samläsning förekommer idag mellan olika skolformer.

Samläsning som berör olika skolformer

Regeringen har i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*³⁶, i fråga om samverkan mellan gymnasial vuxenutbildning och gymnasieskolan bedömt att en kommun kan genomföra utbildningar inom ramen för gymnasieskolan genom så kallad samläsning med deltagare i en kurs i gymnasial vuxenutbildning. Vidare bedömer regeringen att elever i gymnasieskolan inom ramen för gällande bestämmelser bör kunna delta i kurser som i praktiken genomförs i gymnasial vuxenutbildning. De bestämmelser som gäller för den enskilde och för verksamheten är de som gäller för den skolform i vilken eleven har antagits. Detta innebär att gymnasieskolans rektor är ansvarig rektor och eleven är elev i gymnasieskolan, men att vissa delar av utbildningen kan genomföras inom gymnasial vuxenutbildning.

Skolverket har i sammanhanget även studerat den samläsning som sker med elever från gymnasiesärskolan avseende vissa kurser inom gymnasieskolan.³⁷ Elever i gymnasiesärskolan kan genom bestämmelsen i 9 kap. 4 a § gymnasieförordningen byta ut vissa kurser i det nationella program som eleven läser och ersätta dessa med gymnasiekurser.

Av rapporten *I mötet mellan gymnasiesärskola och gymnasieskola*³⁸ framgår att dessa gymnasiesärskoleelever ofta läser kurserna i gymnasieskolans lokaler tillsammans med gymnasieskolans elever. I rapporten konstateras vidare att det saknas bestämmelser om integrering av elever från gymnasiesärskolan i gymnasieskolan, men att bedömningen är att det inte finns något hinder att detta ändå genomförs genom samverkan med gymnasieskolan.

En upplysningsbestämmelse om samverkan

Som framgår ovan bedömer Skolverket att det inte finns något som hindrar att elever i grundskolan som läser kurser på gymnasial nivå gör detta tillsammans med gymnasieskolans elever i gymnasieskolans lokaler genom samverkan mellan berörda skolformer. Skolverket föreslår därför att det införs en bestämmelse som upplyser om denna möjlighet eftersom en sådan upplysning sannolikt kan bidra till en likvärdig tillämpning.

³⁶ Prop. 2008/09:199, s. 137–138.

³⁷ Skolverket (2015) *Integrerade elever*, samt Skolverket (2017) *I mötet mellan gymnasieskola och gymnasiesärskola*.

³⁸ Skolverket (2017), *I mötet mellan gymnasiesärskola och gymnasieskola*, rapport 462.

4.2.3 Möjligheter att genom fjärrundervisning i grundskolan läsa gymnasiekurser utöver den ordinarie grundskoleutbildningen

I de fall det inte finns en närliggande gymnasieskola kan det finnas organisatoriska svårigheter att anordna sådan undervisning. Detsamma gäller om eleven går i en grundskola hos en huvudman som inte har en gymnasieskola som anordnar undervisning i det ämne eleven har förutsättningar att accelerera i. För att undervisning i kurser på gymnasienivå ska kunna utgöra ett reellt alternativ för grundskoleelever i hela landet kan fjärrundervisning vara ett möjligt alternativ. Skolverket bedömer i enlighet med regeringens proposition *fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad*³⁹ att fjärrundervisning blir möjligt även för elever i grundskolan som ges undervisning i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner, så länge det är fråga om kurser i ett ämne som fjärrundervisning får användas i. Se mer om regeringens förslag och Skolverkets bedömning att fjärrundervisning bör omfatta undervisning i fler av gymnasieskolans ämnen i avsnitt 4.3.

4.2.4 Alternativ till samläsning

Skolverket har i arbetet analyserat ett antal alternativa lösningar för att möjliggöra för elever i grundskolan att läsa tillsammans med gymnasieskolans elever. Dessa lösningar berörs kortfattat nedan.

Eleverna tas emot i gymnasieskolan

Skolverket har i arbetet med det aktuella uppdraget övervägt att föreslå att reglerna om behörighet till gymnasieskolan i 15 kap. 5 § skollagen ses över för att öppna för ett undantag som gör det möjligt att anta elever från grundskolan till enstaka kurser i gymnasieskolan i vissa fall. En sådan lösning skulle dock, enligt Skolverkets bedömning, kräva alltför stora förändringar av centrala bestämmelser som gäller gymnasieskolan och det bedöms vara svårt att överblicka följderna av en sådan förändring av målgruppen för skolformen.

Eleverna integreras i gymnasieskolan

Ett alternativ till det ovan angivna förslaget om samläsning är att en elev i grundskolan genom samläsning betraktas som en elev som deltar i utbildningen i gymnasieskolan. Om en elev i grundskolan som läser en kurs enligt gymnasieskolans ämnesplaner på plats i gymnasieskolan i praktiken kan ses som elev i såväl grundskolan som gymnasieskolan skulle dock otydligheter kunna uppstå om vilka bestämmelser som är tillämpliga.

³⁹ Prop. 2019/20:127.

Det skulle innebära att olika regelverk skulle kunna gälla och att olika rektorer skulle komma att ansvara för undervisningen. Detta skulle leda till en osäkerhet till exempel om elevens rättigheter och huvudmannens skyldigheter och därmed leda till brister i elevens rättssäkerhet.⁴⁰

4.3 Fjärrundervisning för elever som läser gymnasiekurser i grundskolan

Skolverkets bedömning: Det bör vara möjligt att få använda fjärrundervisning i grundskolan i kurser i vissa av gymnasieskolans ämnen som motsvaras av ämnen i grundskolan. Bestämmelserna om fjärrundervisning bör därför ses över för att omfatta undervisning i fler av gymnasieskolans ämnen.

Den 23 mars 2020 publicerades propositionen fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad⁴¹ med förslag till nya regler om fjärrundervisning i skolväsendet. Regeringen framhåller i propositionen att förslaget till reglering av fjärrundervisning bland annat i grundskolan innebär en begränsning av i vilka grundskoleämnen fjärrundervisning får användas, men att det inte innebär en begränsning av vilka gymnasiekurser en elev får läsa, så länge det är fråga om kurser i ett ämne där fjärrundervisning får användas.

Skolverket delar regeringens bedömning att den föreslagna bestämmelse som hanterar fjärrundervisning i grundskolan (21 kap. 4 §) även möjliggör fjärrundervisning i kurser i ett ämne i gymnasieskolan, i de fall det är samma ämne som i grundskolan.

Av 5 § försöksförordningen⁴² framgår att spetsutbildningen kan innehålla vissa kurser enligt de ämnesplaner som gäller för ämnen i gymnasieskolan som *motsvarar* ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. Skolverket bedömer att samma reglering ska gälla för den permanenta spetsutbildningen. Skolverket bedömer vidare att det i spetsutbildningen, men även inom ramen för möjligheten att accelerera inom ett ämne, finns ett motsvarande behov av få använda fjärrundervisning i sådana ämnen.

Skolverket tolkar innebörden av begreppet *motsvarar* i aktuell kontext som att det avser gymnasieskolans ämnen i vidare bemärkelse än enbart ämnen som har samma namn som i grundskolan. Som exempel kan nämnas ämnen som ingår i ämnesområdet men har en annan beteckning. När det gäller ämnet historia i grundskolan kan ett exempel på acceleration vara kursen kultur- och idéhistoria i ämnet konst och kultur i gymnasieskolan. Ett annat exempel är gymnasieskolans ämne hållbart samhälle i relation till ämnet samhällskunskap i grundskolan.

⁴⁰ Jfr prop. 2008/09:199, s 138.

⁴¹ Prop. 2019/20:127.

⁴² Förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.

Skolverket anser att regeringen bör utreda förutsättningarna för att få använda fjärrundervisning i grundskolan även i kurser i vissa gymnasieämnen som *motsvaras* av ämnen i grundskolan.

4.4 Möjligheter för elever i gymnasieskolan att läsa och få betyg i kurser på högskolenivå

Skolverkets förslag: Det ska införas en möjlighet för en elev att parallellt med sin ordinarie gymnasieutbildning kunna läsa högskolekurser vid en högskola. För att frigöra tid som eleven kan använda för högskolestudier, ska det därför vara möjligt att förlägga elevens skolarbete i gymnasieskolan på annat sätt under skolveckan än måndag-fredag med en jämn fördelning över dessa dagar eller genom att skoldagarna ska vara så jämnt fördelade över läsåret som möjligt. Högskolan beslutar om att anta studenter som inte uppfyller behörighetskraven enligt 7 kap. 3 § högskoleförordningen (1993:100). Högskolans prövning avser enskilda sökanden.

En del elever i gymnasieskolan kan behöva extra utmaningar i studierna. Detta kan exempelvis göras genom att en elev ges möjlighet att delta frivilligt i undervisning i en eller flera högskolekurser som ligger utanför elevens fullständiga program. Skolan kan underlätta för eleven genom att hitta former för samarbete med ett universitet eller en högskola. Det kan också ställa krav på organisatoriska lösningar i form av schemaläggning och förutsätta en dialog med högskolan. Eleven bör i ett sådant fall bedömas kunna genomföra såväl kurserna på den ordinarie studievägen i gymnasieskolan som högskolekurserna vid högskolan.

För att åstadkomma möjligheter för en elev i gymnasieskolan att parallellt med den ordinarie gymnasieutbildningen kunna läsa högskolekurser föreslår Skolverket en ändring i 3 kap. 3 § gymnasieförordningen. På samma sätt som Skolverket föreslår avseende den riksrekryterande spetsutbildningen i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen i gymnasieskolan bör det därför, för att frigöra tid som eleven kan använda för högskolestudier, vara möjligt att förlägga elevernas skolarbete i gymnasieskolan på annat sätt under skolveckan än måndag-fredag med en jämn fördelning över dessa dagar eller genom att skoldagarna ska vara så jämnt fördelade över läsåret som möjligt. Det bör dock inte vara möjligt för huvudmannen att besluta att läsåret ska omfatta mer än 40 veckor. Den möjligheten ska enbart gälla för en huvudman som bedriver riksrekryterande gymnasial spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen i gymnasieskolan, se avsnitt 6.3 nedan.

En elev som läser en eller flera högskolekurser har dock fortfarande rätt till sin garanterade undervisningstid för gymnasieskolans kurser enligt 16 kap. 18 § skollagen.

5. Stödjande insatser när det gäller acceleration och berikning

Skolverket avser att ta fram insatser för att stärka och stödja skolors arbete med att ge elever, oavsett var i landet de bor, möjlighet att både berikas och accelerera i sitt lärande.

Stödinsats till skolchefer och rektorer

Stödinsatsen behöver ta sin utgångspunkt i det systematiska kvalitetsarbetet och ha fokus på hur skolchef och rektor kan analysera, organisera samt sörja för kompetensutveckling i verksamheten så att alla elever får den ledning och stimulans, exempelvis genom berikning och acceleration, som de har rätt till. Vid beslut om föreslagna författningsändringar behövs även informationsinsatser till skolchefer och rektorer för att göra förändringarna kända och accepterade.

Kompetensutvecklingsinsats för lärare och annan personal i skolan i form av kollegialt lärande

Insatsen behöver ha fokus på berikande och pedagogiskt differentierad undervisning.

Vidare kommer en översyn och eventuell revidering och komplettering av Skolverkets befintliga insatser och material att göras vid beslut om föreslagna författningsändringar.

Alla elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.⁴³ För att både lärande och personlig utveckling ska främjas behöver skolan vara en ”friskfaktor” – för varje elev.⁴⁴ I arbetet med detta uppdrag har Skolverkets samråd med forskare, andra myndigheter och intresseorganisationer visat på betydelsen av att rikta sig till hela styrkedjan för att stärka och stödja skolors arbete med elever som med rätt stimulans skulle kunna nå längre i sin kunskapsutveckling. Dessutom måste skolan beakta både elevens lärande och personliga utveckling genom att följa elevens kunskapsutveckling, involvera eleven i det egna lärandet, lyssna på eleven samt arbeta med att skapa tillitsfulla relationer.

I Skolinspektionens tematiska analys *Utmaningar i undervisningen* (2016) framgår att en tredjedel av eleverna i årskurs 9 upplever att de inte får tillräckliga utmaningar i

⁴³ 3 kap. 2 § skollagen.

⁴⁴ Skolverket (2019) *Hälsa för lärande – lärande för hälsa*.

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/forskning-for-skolan/2019/halsa-for-larande---larande-for-halsa> [hämtad 2020-02-26]

sitt skolarbete.⁴⁵ Det framgår också att lärarna har svårt att möta elever på olika nivåer i undervisningen, som ofta läggs på en ”mellannivå”. Skolinspektionens kvalitetsgranskning *Utmanande undervisning för högpresterande elever* (2018) visar att samverkan kring högpresterande elever sällan prioriteras i skolans övergripande organisation. När det gäller undervisningsnära aspekter saknas det ofta anpassade utmaningar, tillräcklig återkoppling och tydliga instruktioner. Vidare visar granskningen att högpresterande elever inte ges tillräckliga förutsättningar att hantera prestationsrelaterad stress samt att det är fler flickor än pojkar som uppger att de saknar utmaningar i undervisningen.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning *Språkintrödktion i gymnasieskolan* (2017) visar att det hos skolpersonalen råder låga förväntningar och bristande tilltro till de nyanlända elevernas förmåga samt att de nyanlända eleverna uttrycker att de är understimulerade. De låga förväntningarna på elevernas förmåga leder till att en del elever får studera på för låg nivå vilket i sin tur gör att det tar längre tid innan de kan söka vidare till annan utbildning. De låga förväntningarna visar sig även genom att elever i vissa fall vägleds till att sänka sin ambitionsnivå när det gäller studie- och yrkesliv. En förklaring kan vara att skolpersonal tenderar att fokusera på vad eleven saknar kunskaper i, snarare än på de kunskaper eleverna redan besitter. Bristande kartläggning av tidigare kunskaper och otillräcklig studiehundledning på modersmålet och modersmålsundervisning bidrar ännu mer till detta fokus på vad eleverna saknar.

I Skolverkets stödmaterial *Särskilt begåvade elever* (2015) lyfts att skolgången för dessa elever som ofta, men inte alltid är högpresterande, många gånger inte ”anpassats till deras behov utan i stället lett till motgångar och psykisk ohälsa”. Stödmaterialiet lyfter också fram att dessa elever utan anpassade utmaningar riskerar att inte utveckla uthållighet och studieteknik. I materialet framhålls att det är först när elever utsätts för utmaningar som de kan lära sig studieteknik, hitta metoder för att arbeta sig igenom något som ger motstånd och få erfarenhet av att gå vidare efter tillfälliga misslyckanden.

5.1 Stödinsatser till skolchefer och rektorer

På uppdrag av huvudmannen ska skolchefen säkra att verksamheterna får tillräckliga resurser och har adekvat organisation så att kvaliteten på utbildningen säkerställs för alla elever. Det kan till exempel handla om att lärare och rektor behöver bredda sin kompetens i att utforma en pedagogiskt differentierad undervisning. Skolverket anser därför att ett stöd till skolchefer bör utformas för

⁴⁵ I Skolinspektionens skolenkät för 2018 uppger nära tre av tio elever i årskurs 9 att skolan ger dem för lite utmanande skoluppgifter, <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/statistikrapporter/skolenkaten/2018/resultatrapport-skolenkaten-ht18.pdf> [hämtad 2020-02-26]

att stärka arbetet med analysen av hur verksamheterna uppfyller skollagens krav att ge alla elever den ledning och stimulans som de behöver. Analysen bör därmed också omfatta om elever som med rätt stimulans skulle kunna nå längre i sin kunskapsutveckling och elever som lätt når kunskapskraven ges tillräcklig ledning och stimulans, exempelvis genom att berikas eller accelerera i sitt lärande. I stöd till skolchefer bör också ingå hur skolchefen kan stödja rektorer att i det systematiska kvalitetsarbetet organisera verksamheterna så att alla elever, inklusive elever som behöver utmaningar i undervisningen, ges den ledning och stimulans som de behöver och har rätt till enligt skollagen.

I stödinsatser till rektorer bör, förutom det som nämns ovan, ingå att stödja arbetet med att säkerställa att även elever som skulle kunna nå längre i sin kunskapsutveckling, till exempel genom berikning och acceleration, tas med i kartläggning, analys och organisation av den egna verksamheten. Stödet behöver också visa på vikten av att detta finns med i planering och genomförande av relevant kompetensutveckling, tas i beaktande vid utvärdering av verksamheten samt i det systematiska kvalitetsarbetet. Skolinspektionens tematiska analys *Utmaningar i undervisningen* (2016) belyser vikten av rektors arbete: ”Betydelsen av rektors ledarskap kan inte nog understrykas. Utmaningen för rektor är att ge lärarna verktyg att bedriva en god undervisning med utgångspunkt i en samsyn kring ambitionen att möta alla elevers behov.” Därför bedömer Skolverket att stöd till rektorn är särskilt angeläget.

5.2 Kompetensutvecklingsinsats för lärare och annan personal i form av kollegialt lärande

I rapporten *Utmanande undervisning för högpresterande elever* (2018) skriver Skolinspektionen att rektor behöver utforma ”en organisation som möjliggör samverkan mellan lärare där kollegiala samtal om gemensamma mål, värderingar och bedömning kan ske kring de högpresterande elevernas utbildning. Skolans lärare behöver ha tid avsatt för att samtala kring hur undervisning för högpresterande elever kan utvecklas /.../”. I sin tematiska analys *Utmaningar i undervisningen* (2016) visar Skolinspektionen på vilket sätt det kollegiala lärandet kan stödja detta arbete: ”Att arbeta tillsammans med kollegor inom ramarna för vad som brukar kallas kollegialt lärande kan vara ett sätt för lärare att komma vidare och lära nytt. Då skapas utrymme att jämföra och utvärdera vilken effekt på elevernas lärande som olika undervisningssätt för med sig. Lärarens skicklighet och mod att i undervisningen våga gå utanför ramarna och pröva nya sätt att arbeta är en avgörande faktor. Det handlar om att våga ifrågasätta invanda sätt att undervisa och sätta elevernas lärande i främsta rummet; att ge varje elev möjlighet att utvecklas så långt som möjligt och uppleva glädje i sitt lärande.”

Flera av de grupper som Skolverket träffat i samråd lyfter att lärar- och specialpedagogutbildningarna i liten utsträckning tar upp undervisning av elever som med rätt stimulans har möjlighet att nå längre i sin kunskapsutveckling eller innehåller moment som tar upp undervisning av särskilt begåvade elever. Det tyder på att både tidigare utbildade, nu verksamma lärare och specialpedagoger, men även de som för närvarande är under utbildning, skulle gagnas av att det togs fram stöd och kompetensutveckling på området.

Skolverkets stödmaterial *Särskilt begåvade elever* var under perioden september 2018-september 2019 den femte mest besökta sidan under ingången ”Stöd i arbetet” på Skolverkets webbplats. Det tyder på att det finns behov och intresse hos lärare och annan personal att lära mer. Materialet är dock relativt kortfattat och fokuserar specifikt på särskilt begåvade elever, hur de kan uppmärksammas samt ger en översiktlig bild av vad pedagogisk differentiering innebär. Till materialet finns även ämnesdidaktiskt stöd i fem ämnen. Samråd med bland annat skolor, forskare, myndigheter, intresseorganisationer samt studiebesök i Norge ger vid handen att det är angeläget med ett material som ger klassrumsnära didaktiska verktyg och teorier för att lärare tillsammans med kollegor och själva, utifrån sina ämnen och grupper, ska kunna planera för en undervisning som möter alla elever. Ett tungt vägande skäl är att det kan handla om en större grupp elever som med rätt stimulans skulle kunna nå längre i sin kunskapsutveckling, utöver elever med särskild begåvning. Ett annat skäl är att lärare tillsammans med kollegor behöver få kunskap om framgångsfaktorer när det gäller att variera och pedagogiskt differentiera undervisning och uppgifter, utifrån till exempel tid, tempo, omfång, metod och elevens intresse, för att sedan vidareutveckla det utifrån de behov de ser i sin verksamhet. En ny insats har troligen också större möjlighet att nå ut till den avsedda målgruppen än vad enbart en revidering och komplettering av Skolverkets befintliga insatser inom de nationella skolutvecklingsprogrammen kan göra. Många lärare har redan arbetat med exempelvis Läslyftet och Matematiklyftet och risk finns att de inte primärt söker sig till en sådan insats för att hitta nytt material om utmanande, berikande och pedagogiskt differentierad undervisning.

Skolverket avser av ovanstående skäl att ta fram en ny kompetensutvecklingsinsats. Insatsen bör bygga på kollegialt lärande och ha särskilt fokus på framgångsfaktorer vid planering, genomförande och uppföljning av en utmanande, berikande och pedagogiskt differentierad undervisning som möter en större bredd av elever. Målgrupp för insatsen bör vara lärare men även annan personal, till exempel från elevhälsan och specialpedagogisk kompetens. Insatsen bör hämta inspiration från exempelvis Norges arbete med kunskapsområdet.⁴⁶ Insatsen bör bland annat inriktas mot följande områden:

⁴⁶ Språklöyper för evnerike barn

- värderingar, bemötande, relationer, delaktighet, motivation samt hälsofrämjande arbete
- bredden/mångfalden av elever i klassrummet; prestation kontra förmåga och potential
- planering för en pedagogiskt differentierad undervisning
- genomförande av en pedagogiskt differentierad undervisning
- bedömning i en pedagogiskt differentierad undervisning.

5.3 Översyn och eventuell revidering av Skolverkets befintliga insatser och material vid beslut om föreslagna författningsändringar

De kompetensutvecklingsinsatser som Skolverket erbjuder inom de nationella skolutvecklingsprogrammen har som huvudsyfte att verksamheterna ska utveckla en undervisning som möter alla elevers olika behov. Ofta handlar det om elever som behöver stöd i sitt lärande. Skolverket ser att insatserna kan utvecklas genom att i texter och exempel även medvetet lyfta elever som med rätt stimulans skulle kunna nå längre i sin kunskapsutveckling och elever som lätt når kunskapskraven. Innehållet i kompetensutvecklingsinsatserna kan därför komma att behöva revideras för att bättre möta kraven i styrdokumentet.

Innehållet i det stödmaterial som Skolverket tog fram inom uppdraget att främja grund- och gymnasieskolors arbete med särskilt begåvade elever 2015 kan komma att behöva ses över för att bättre ligga i linje med en kommande kompetensutvecklingsinsats kring utmanande, berikande och pedagogiskt differentierad undervisning.

Vid ett eventuellt beslut om fjärrundervisning kan även en översyn av stödmaterial inom detta område komma att omfattas.

<https://sprakloyper.uis.no/ungdomstrinn/elever-med-stort-laringspotensial/elever-med-stort-laringspotensial/> [hämtad 2020-02-26]

Realfagsløyper for evnerike barn

<http://realfagsloyper.no/barnetrinn/vurdering-og-tilpasset-opplaering/modul-1-kjennetegn-og-identifiseringsstrategier> [hämtad 2020-02-26]

6. Spetsutbildningar

6.1 Bakgrund

Försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning fick starta första gången höstterminen 2009. Höstterminen 2012 fick försöksverksamhet med spetsutbildningar även starta i grundskolans högre årskurser. Båda dessa spetsutbildningar får påbörjas i en sista ansökningsomgång inom ramen för försöksverksamheten senast höstterminen 2023.⁴⁷

Nedan redovisas bakgrund och förslag till hur spetsutbildning kan permanentas i grundskolan respektive gymnasieskolan var för sig. Under arbetsprocessen har dock samråd med forskare, myndigheter och organisationer inom området genomförts gemensamt. Gemensamma besök har även genomförts på skolor som har spetsutbildning på grundskolan och på gymnasieskolan där samråd har skett med elever, rektorer och skolhuvudmän. Skolverket har även bjudit in företrädare för grund- och gymnasieskolor som erbjuder spetsutbildning till gemensamma samråd. Utöver de aktörer som nämns i avsnitt 3.3 har myndigheten med ett särskilt fokus på gymnasial spetsutbildning samrått med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Universitets- och högskolerådet (UHR), Universitetskanslersämbetet (UKÄ) samt med Skolverkets råd för de högskoleförberedande programmen.

6.2 Spetsutbildning i grundskolan

Bakgrund

I en remisspromemoria⁴⁸ föreslog regeringen att en försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i årskurserna 7–9 skulle inrättas inom grundskolan. Skälet var enligt regeringen att också elever som utvecklas snabbt har rätt till stimulans och utmaningar i skolarbetet. Även elever som lätt når kunskapskraven eller har speciella talanger har således rätt att få en individanpassad undervisning och uppmuntran att nå ännu längre i sin kunskapsutveckling.

Verksamheten föreslogs bedrivas i en begränsad omfattning och omfatta såväl offentliga som fristående huvudmän. Anordnarna skulle få använda färdighetstester och kunskapsprov för urval. Försöksverksamheten innebar bland annat att eleven i grundskolan skulle kunna läsa kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner och få betyg. För sådana kurser skulle endast behöriga lärare användas och dokumenterat samarbete med en gymnasieskola skulle vara ett krav. Kostnaderna för spetsutbildningen skulle inte få överstiga huvudmannens

⁴⁷ Förordning (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning, samt förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildningar i grundskolans högre årskurser.

⁴⁸ U2010/4818/S.

kostnader för övrig grundskoleutbildning. Förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser följer i allt väsentligt förslagen i promemorian.

Sammanfattning av utvärderingar av försöksverksamheten med spetsutbildning i högstadiet

Skolverket har följt upp och utvärderat försöksverksamheten sedan starten. Skolverket har skickat ut enkäter till rektorer och huvudmän, gjort intervjustudier med elever och registeruppföljningar av elever. Rektorer och huvudmäns svar har varit likartade i utvärderingarna. Skolorna har sedan flera år hittat en organisation och ett arbets sätt för spetsutbildningen. Skolorna har överlag positiva erfarenheter av spetsutbildningen och ser det som en god möjlighet för eleverna. Flera skolor, både gymnasie- och grundskolor, lyfter att spetsutbildningen kostar mer än motsvarande utbildning och de extra kostnader som spetsutbildningen har är direkt kopplade till undervisningen.

Spetsutbildningarna organiseras så att eleverna antingen går i en egen klass där de får undervisning i alla ämnen, eller att de bildar en särskild grupp i samband med undervisningen i spetsutbildningens ämne eller ämnen. Eleverna får vanligen en till två timmar mer undervisningstid per vecka i spetsutbildningens ämne eller ämnen jämfört med vad som anges i grundskolans timplan. Huvudmän uppger att denna extra undervisningstid tas från den tid som finns för elevens val. Undervisningen i spetsutbildningarna bedrivs med högre tempo och svårighetsgrad jämfört med den ordinarie utbildningen i grundskolan. Eleverna arbetar mer problemorienterat, diskuterar, reflekterar, presenterar olika lösningar på problem, får fler och mer avancerade uppgifter samt introduceras i, eller läser gymnasiekurser i spetsutbildningens ämne eller ämnen.

De elever som har intervjuats är nöjda med sitt val att läsa spetsutbildning. Eleverna berättar att de sökte sig till spetsutbildning för att de vill ha mer utmaningar och få fördjupa sig i ett ämne. Spetsutbildningen är en möjlighet för elever med samma intresse men olika bakgrund att mötas. Eleverna är överens om att studiemiljön på spetsutbildningen är mycket god och att den skapas av att lärare och elever möts i ett gemensamt intresse. Eleverna berättar dock att övergången senare från spetsutbildning i högstadiet till gymnasieskolan inte fungerar sömlöst. De elever som redan läst gymnasiekurser kan få håltimmar istället för fortsatta utmaningar.

I elevintervjuerna framkommer att eleverna upplevt att grundskolan inte har klarat att möta deras behov. Spetsutbildningar eller en annan liknade utbildning kan därför vara lösningen på hur även de högrepresterande eleverna ska kunna nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Det är tydligt att det uppstår synergieffekter när elever och lärare med ett gemensamt intresse sammanförs. Det kan inte ersättas av att enstaka elever i en vanlig klass får några mer avancerade uppgifter.

Skolverkets förslag: Spetsutbildning i grundskolan ska regleras i en egen förordning. En huvudman för grundskolan får efter tillstånd från Statens skolverk anordna riksrekryterande spetsutbildning för årskurs 7-9. Huvudmannen ska i sin ansökan visa på vilket sätt eleverna ska erbjudas kurser i gymnasieskolan. Ett tillstånd ska gälla för fyra antagningsomgångar. När eleven läser en kurs enligt gymnasieskolans ämnesplan ska betyg sättas i kurser enligt gymnasieskolans bestämmelser. Av elevens slutbetyg från grundskolan ska det framgå att eleven deltagit i en spetsutbildning och mot vilket eller vilka ämnen utbildningen varit inriktad.

Spetsutbildning i grundskolan kan omfatta ett eller flera ämnen. Möjliga ämnen ska vara engelska, matematik, naturorienterande ämnen (biologi, fysik eller kemi), samhällsorienterande ämnen (geografi, historia, religionskunskap eller samhällskunskap), moderna språk, modersmål, teckenspråk, svenska och teknik.

Särskilda krav ska ställas på att eleverna har de kunskaper och färdigheter samt det intresse som behövs för att tillgodogöra sig utbildningen. För antagning och urval kan olika former av tester och prov användas och ett undantag ska därför göras från 10 kap. 9 § i skollagen. Betyg från årskurs 6 ska dock inte användas vid antagning eller urval.

Skolverket presenterar olika förslag på hur utbildningen ska finansieras. Skolverket förordar att utbildningen finansieras på samma sätt som i försöksverksamheten. Om regeringen väljer ett av de andra alternativen till finansiering bedömer Skolverket att dessa behöver utredas vidare med avseende på konsekvenser.

Spetsutbildning i en egen förordning

Skolverket föreslår att spetsutbildning i grundskolan regleras i en ny förordning. Myndigheten har i utredningsarbetet övervägt att i stället föreslå bestämmelser om spetsutbildningen i skolförordningen (2011:185). Skolverket har dock valt alternativet att den permanenta spetsutbildningen, i likhet med försöksverksamheten, ska regleras i en egen förordning. Skälen är dels att strukturen i skolförordningen inte liknar den som finns i 5 kap. gymnasieförordningen, dels att spetsutbildningen i grundskolan enligt Skolverkets förslag ska vara en särskild utbildning och därmed bör regleras på liknande sätt som andra särskilda utbildningar. Trots vissa skillnader i förutsättningar kan jämförelser göras med förordningen (2011:398) om särskild utbildning med judiska studier i grundskolan och förordningen (2011:7) om dansarutbildning. Båda dessa utbildningar är särskilda utbildningar med en avgränsad verksamhet som berör relativt få elever och lärare.

Skolverket anser att regleringen i en särskild förordning bidrar till tydlighet om vilka regler som gäller för spetsutbildningen. Förordningen kommer förmodligen att omfatta ett begränsat antal elever och huvudmän och behöver därför inte tynga skolförordningen.

Spetsutbildning från årskurs 7

Försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolan har varit begränsad till årskurserna 7–9, dvs. högstadiet. Vid de samråd som Skolverket har haft med forskare, myndigheter, skolledare, lärare, elever och intresseorganisationer har framkommit att många anser att spetsutbildningen skulle kunna starta tidigare än i årskurs 7, framför allt för särskilt begåvade elever. Skolverket har övervägt att spetsutbildning ska kunna påbörjas tidigare, om det finns särskilda skäl.

Försöksverksamheten har omfattat årskurserna 7–9 och det finns därför inga erfarenheter av en tidigare start av spetsutbildning. Konsekvenserna av att skilja ut elever tidigt för spetsutbildning är svåra att överblicka. Elevernas behov av tidigare breddning och fördjupning bör kunna tillgodoses inom ramen för ordinarie grundskoleutbildning. Som anges i avsnitt 4 lämnar Skolverket förslag som ska öka möjligheterna för detta.

Skolverket föreslår därför att spetsutbildningen ska påbörjas tidigast i årskurs 7 som i försöksverksamheten.

Spetsutbildningen ska vara riksrekryterande för alla huvudmän

Det följer av gällande bestämmelser att spetsutbildningen i en fristående skola ska vara riksrekryterande, liksom all utbildning i fristående skolor. Skolverket föreslår att spetsutbildning även i kommunala skolor ska vara riksrekryterande. Skolverket föreslår att spetsutbildning även i kommunala skolor ska vara riksrekryterande, för att vara ett reellt alternativ i hela landet. Det är därför viktigt att elever ska kunna få ansöka till en spetsutbildning, även om den inte erbjuds i den egna skolan eller den egna kommunen. Erfarenheterna från försöksverksamheten tyder dock på att det i praktiken kommer att röra sig om ett fåtal grundskoleelever som är beredda att resa långt eller flytta för att få delta i en spetsutbildning. Enligt Skolverkets utvärdering är knappt en procent av eleverna i försöksverksamheten folkbokförda i en annan kommun än den som skolan ligger i. Mindre än en procent av eleverna var under läsåren 2016/17 och 2017/18 folkbokförda i ett annat län än skolan.⁴⁹ Skolverket anser ändå att det är viktigt av likvärdighetsskäl att spetsutbildning ska vara riksrekryterande.

⁴⁹ Skolverket (2019) *Utvärdering av försöksverksamhet med spetsutbildning*.

Tillstånd och tidsbegränsning

Skolverket föreslår att samma begränsningar som i försöksverksamheten används när det gäller tillstånd. Det ska krävas tillstånd eftersom spetsutbildning i likhet med exempelvis dansarutbildning och utbildning i judiska studier är en särskild utbildning i skollagens mening, vilket innebär avvikelser från den ordinarie grundskoleutbildningen när det gäller antagning och utbildningens innehåll. Genom ett ansökningsförfarande och krav på tillstånd finns möjlighet att följa utvecklingen i landet samt skapa förutsättningar för att gällande regler följs när det gäller organisationen av utbildningen.

Ett tillstånd att anordna spetsutbildning ska gälla i högst sex år, dvs fyra antagningsomgångar. Skolverket föreslår att det i förordningen, precis som enligt 5 kap. gymnasieförordningen, ska anges att tillståndet ska gälla för fyra antagningsomgångar. Inom särskild utbildning med judiska studier i grundskolan anges i stället att tillståndet ska gälla i sex år. I sak är det inte någon skillnad mellan de två lösningarna. Skolverket anser dock att den lösning som används i gymnasieförordningen där antagningsomgångar anges är tydligare och att risken för missförstånd om hur länge tillståndet gäller minimeras. Antagning är ett begrepp som används i förordningen genom bemyndigandet i 10 kap. 9 § skollagen.

Ämnen i spetsutbildningen

Skolverket föreslår att spetsutbildningen fortsatt ska kunna omfatta ett eller flera ämnen. Urvalet av ämnen ska i huvudsak vara de ämnen som finns i försöksverksamheten, dvs. engelska, matematik, naturorienterade ämnen: biologi, fysik eller kemi, samhällsorienterade ämnen: geografi, historia, religionskunskap eller samhällskunskap. Språkval ersätts av ämnena moderna språk, modersmål och teckenspråk. Skolverket föreslår att spetsutbildning även ska kunna anordnas i ämnena svenska och teknik.

Språkval

När det gäller benämningen språkval så är det inte ett ämne i skollagens bemärkelse. I regeringens proposition *En stadiindelad timplan i grundskolan och närliggande frågor*⁵⁰ hänvisar regeringen till att varje ämne enligt 10 kap. 8 § skollagen ska ha en kursplan. Eftersom språkval saknar kursplan utgör det inte något ämne i skollagens mening. Språkvalet är i stället en avsatt tid inom vilken eleven kan göra vissa val. Inom ramen för språkval ska huvudmannen bland annat erbjuda minst två av språken franska, spanska och tyska samt eventuellt ytterligare språk.⁵¹ För dessa språk gäller kursplanen i moderna språk.

⁵⁰ Prop. 2016/17:143.

⁵¹ 9 kap. 5 § skolförordningen.

Skolverket föreslår med anledning av ovanstående att det i stället för språkval ska anges att spetsutbildning får anordnas i moderna språk, modersmål eller teckenspråk. Enligt Skolverkets bedömning utgör detta ingen förändring i sak. Hittills har dock spetsutbildning endast förekommit i moderna språk inom språkval i försöksverksamheten.

Modersmål skiljer sig från moderna språk bland annat genom att vissa regler gäller för vilka elever som har rätt att få läsa modersmål.⁵² Att anordna en spetsutbildning i modersmål skulle därför kunna betyda att vissa elever som inte uppfyller dessa krav skulle bli utestängda från möjligheten att delta i en spetsutbildning i ett språk. Svårigheterna att hitta behöriga lärare och möjligheten att kunna fortsätta med kurser på gymnasieskolan kan också vara större för ämnet modersmål än för motsvarande språk inom ramen för moderna språk. Även för teckenspråk kan lärartillgången vara ett problem. Skolverket anser emellertid att detta inte utgör tillräckliga skäl för att undanta modersmål (inklusive de nationella minoritetsspråken) eller teckenspråk från spetsutbildning, under förutsättning att de ansökande huvudmännen kan visa att de uppfyller de kvalitetskrav som ställs. Spetsutbildning ska därför även kunna anordnas i moderna språk, modersmål eller teckenspråk.

Two new subjects are proposed

Förutom ovanstående ämnen föreslår Skolverket att även ämnena svenska och teknik ska kunna omfattas. I den remisspromemoria från Utbildningsdepartementet⁵³ som var utgångspunkten för försöksverksamheten, föreslogs att spetsutbildningarna i grundskolan skulle inriktas mot matematik eller naturorienterande, samhällsorienterande eller humanistiska ämnen. Ämnena svenska och teknik var inte undantagna och Skolverket ser därför inga hinder för att även dessa ska kunna omfattas, när verksamheten blir permanent. Tvärtom är det troligt att både svenska och teknik kan vara ämnen som tilltalar elever med fallenhet och intresse inom speciella områden. Exempelvis kan det gälla litteratur och skrivande inom svenskämnet eller digitalisering och tillämpad programmering inom teknikämnet. Det finns också goda möjligheter för elever att erbjudas gymnasiekurser och tidigare erfarenheter av spetsutbildning i gymnasieskolan i dessa ämnen. Svenska som andraspråk lämpar sig däremot inte som ämne för spetsutbildning, eftersom de elever som har förutsättningar att delta i en spetsutbildning sannolikt även har tillräckliga kunskaper för att delta i undervisning i svenska.

⁵² 10 kap. 7 § skollagen.

⁵³ U 2010/4818/S.

En anledning till att Skolverket inte föreslår att spetsutbildning ska kunna anordnas i bild, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, musik eller slöjd är att det redan idag finns goda möjligheter för en skola att skapa en sådan praktiskt-estetisk profil inom de regler som finns för elevens val och skolans val.⁵⁴ Eftersom det även finns en bestämmelse om att det är tillåtet att använda färdighetsprov i ämnena bild, idrott och hälsa, musik och slöjd⁵⁵ i skolförordningen kan en sådan profil i vissa avseenden motsvara en spetsutbildning. Det som skiljer är främst kravet på riksrekrytering. Skolverket anser att det sammantaget inte finns skäl att frånga den ursprungliga inriktningen i regeringens promemoria att spetsutbildning skulle anordnas i ämnen med mer teoretisk inriktning.

Spetsutbildningen ska innehålla breddning och fördjupning

Skolverket föreslår att utbildningen ska utformas så att den ger en breddning och fördjupning inom det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. Genom kravet på breddning och fördjupning säkerställs att den planerade utbildningen faktiskt går utöver vad som annars krävs för en utbildning i grundskolan. Enligt syftet med utbildningen ska eleverna ges möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Kravet gäller bara det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. Syftet med bestämmelsen är att huvudmannen på förhand ska fastställa uppläggningsen av utbildningen, ange vilket mervärde den tillför och hur detta ska lösas organisatoriskt. Exempel på sådant som kan leda till en nivåhöjning är att undervisningen behandlar ett mer avancerat innehåll och att lärarna använder ett mer avancerat arbetssätt eller studiematerial än i den ordinarie undervisningen. Huvudmännen i försöksverksamheten har också lyft att eleverna erbjuds föreläsningar eller studiebesök samt att extra undervisning ges i det eller de ämnen som utbildningen är inriktad mot.

I försöksverksamheten finns en bestämmelse om utbildningens innehåll som ger möjlighet att göra avvikelser från grundskolans timplan. Detta innebär att undervisningstiden kan jämkas mer än när det gäller skolans val. Skolverket har övervägt att ha med en motsvarande bestämmelse i permanentningen av spetsutbildningar. I samråden med representanter för skolor som anordnar spetsutbildningen så har det framkommit att möjligheten till jämkning av timplanen utöver vad som är möjligt utifrån skolans val inte används eller bara används i begränsad omfattning. Även om detta alltså inte har prövats i försöksverksamheten gör Skolverket bedömningen att möjligheten till ytterligare jämkning inte behöver finnas med i den permanenta spetsutbildningen. På så sätt garanteras att eleven får tillräcklig undervisning i alla ämnen.

⁵⁴ 9 kap. 8–9 §§ skolförordningen.

⁵⁵ 9 kap. 25 § skolförordningen.

Eleverna i spetsutbildningen är elever i grundskolan och har rätt till den garanterade undervisningstiden i alla ämnen, inklusive den som gäller för spetsämnet eller spetsämnena. Däremot finns inget som hindrar att eleverna i spetsutbildningen accelererar fortare genom grundskolans kursplaner. Den undervisningstid som då frigörs kan användas till fördjupning, breddning eller undervisning i gymnasiekurser. Det finns dock inte något krav att eleverna ska visa att de nått målen i förtid till exempel genom prövning eller att de ska avsluta och få betyg i gymnasiekurser som de har påbörjat.

Det finns heller ingenting som hindrar att skolan ger ytterligare undervisning i något eller några ämnen än vad som föreskrivs om den minsta garanterade undervisningstiden enligt 10 kap. 5 § skollagen och grundskolans timplan. Bedömningen är att de begränsningar som finns för den maximala undervisningstiden inte ska innebära praktiska hinder. Enligt 7 kap. 17 § skollagen får den obligatoriska verksamheten omfatta högst 190 dagar per läsår, och inte överskrida 8 timmar per dag i högstadiet. Sådan verksamhet får inte vara förlagd till lördagar, söndagar eller andra helgdagar.

Skyldighet att erbjuda utbildning i gymnasiekurser

Enligt skollagen ska alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.⁵⁶ Enligt förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser avses en utbildning inom grundskolans årskurser 7–9 som omfattar särskild fördjupning och breddning inom det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. Att det skulle finnas möjligheter för elever i grundskolan att få gå vidare och läsa kurser på gymnasienivå var en av de bärande tankarna i försöksverksamheten. Skolverket föreslår därför en bestämmelse i den nya förordningen, som innebär att huvudmannen *ska erbjuda* elever inom spetsutbildningen undervisning i en eller flera kurser enligt de ämnesplaner som gäller för det eller de ämnen i gymnasieskolan som motsvarar de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. I försöksverksamheten är detta bara en möjlighet och inte en skyldighet. Det kommer fortfarande att vara frivilligt för eleverna att delta.

Enligt Skolverkets utvärderingar samverkar grundskolan och gymnasieskolan i försöksverksamheten på olika sätt, från ett nära och utvecklat samarbete, där lärare och elever träffas regelbundet, till att samverka med gymnasieskolan endast sker vid prövningar. När eleverna läser kurser på gymnasienivå är det vanligt att elever

⁵⁶ 3 kap. 2 § skollagen.

undervisas av gymnasieskolans lärare. Det förekommer också att gymnasielärare undervisar i delmoment på grundskolans nivå vid fördjupning.

Det är vanligare att spetsutbildningarna organiseras som spetsgruppsundervisning där eleverna är utspridda i olika klasser och träffas för undervisning i spetsämnet eller spetsämnena, än i spetsklasser där eleverna läser alla ämnen ihop. Nästan alla elever i spetsutbildning läser minst en gymnasiekurs under sin grundskoletid. Lärare med behörighet att undervisa på gymnasial nivå finns på alla spetsutbildningar.

Skolverket gör bedömningen att det bör finnas flera valmöjligheter för den huvudman som anordnar spetsutbildningen att tillhandahålla kurser på gymnasienivå. Undervisningen kan genomföras av behöriga lärare i de aktuella kurserna inom den egna skolenheten. Som anges ovan bedömer Skolverket att det inte finns något som hindrar att elever i grundskolan som läser kurser på gymnasial nivå gör detta tillsammans med gymnasieskolans elever i gymnasieskolans lokaler genom samverkan mellan berörda skolformer. Sådan så kallad samläsning förekommer idag mellan olika skolformer, se vidare avsnitt 4.2.2.

I samråden lyfter skolorna att det är ett problem att det finns ett krav på huvudmännen för grundskolorna att ha ett samarbete med en gymnasieskola men inte motsvarande krav på gymnasieskolan att ha ett samarbete med grundskolan. Det gör att samarbetet kan vara bräckligt men mot bakgrund av att det är frivilligt att ingå ett samarbetsavtal bedömer Skolverket att det inte är lämpligt att reglera formerna för samarbetet.

Betyg i gymnasiekurser

Elever i spetsutbildning i grundskolan ska alltså erbjudas gymnasiekurser i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad emot. Det finns dock inga krav på att eleven ska slutföra gymnasiekursen.

Elever i grundskolan som läser kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner har rätt att få betyg efter slutförd kurs. Bestämmelserna om betygssättning i 15 kap. 22–27 §§ skollagen (2010:800) ska i dessa fall gälla. Betyg som sätts ska utfärdas separat. Efter att ha börjat i gymnasieskolan har eleven också rätt att gå om den aktuella gymnasiekursen och kan i så fall också få ett nytt betyg på kursen i sitt gymnasiebetyg.⁵⁷

Förkunskapskrav och urval

Skolorna i försöksverksamheten har i flera fall kombinerat flera olika urvalsmetoder, exempelvis intervjuer där eleven får utveckla sitt resonemang kring intresseområdet, ett personligt brev eller en ansökningsblankett som undervisande lärare har fyllt i. Förutom elevens förkunskaper anser företrädare för

⁵⁷ 8 kap. 23 § gymnasieförordningen.

spetsutbildningarna att förmågan att utveckla resonemang kring intresseområdet och att klara ett högt tempo har varit viktiga förutsättningar för att eleverna ska lyckas med de tidvis krävande studierna.

Spetsutbildningen ska ge elever med särskild fallenhet och särskilt intresse möjlighet att bredda och fördjupa sig och gå fortare fram i sin kunskapsutveckling. Huvudskälet är inte att eleven ska nå högre betygsnivåer, även om detta förmodligen ofta blir fallet. I årskurs 6 har eleven fått betyg för första gången. Även om ett högt betyg i spetsämnet kan indikera att eleven har de förkunskaper som krävs för att delta i spetsutbildningen behöver hänsyn även tas till elevens motivation och intresse. Vid samråden framkom att det tidigare nästan enbart var elever med höga betyg som sökte sig till spetsutbildning men att det på senare tid dessutom har tillkommit elever som inte har så höga betyg men har ett utpräglat intresse för ett ämne eller ämnesområde. Skolverket gör därför bedömningen att betyg från årskurs 6 inte ska användas vid antagning eller urval.

Tester och prov

Skolverket föreslår att särskilda krav ska ställas i syfte att säkerställa att eleverna har de kunskaper och färdigheter som behövs för att tillgodogöra sig utbildningen även om förkunskapskrav inte i övrigt förekommer i grundskolan. För att undersöka vilka förkunskaper eleven har och för att kunna göra urval om det finns fler sökande än tillgängliga platser ska olika former av tester och prov därför användas på samma sätt som i försöksverksamheten. Skolorna ska själva få avgöra vilka former av tester och prov som ska användas vid antagning och urval. Tester och prov kan vara både muntliga och skriftliga. Med tester avses dock inte intelligenstester eller liknande.

För att tester och prov ska kunna användas behöver ett undantag göras från förbudet att använda tester och prov för urval i 10 kap. 9 § skollagen. En sådan möjlighet till undantag finns idag när det gäller färdigheter i bild, idrott och hälsa, musik eller slöjd för skolor som har sådan profil.⁵⁸ Huvudmannen ska i sin ansökan redogöra för hur antagning och urval ska gå till. Betyg får dock inte vara en urvalsgrund.

Spetsutbildningarna har en speciell utformning med en högre studietakt eller användning av mer avancerade undervisningsmetoder och material. Skolverket gör därför bedömningen att det för antagning till utbildningarna är nödvändigt att genomföra någon form av tester och prov för att tillse att de sökande har förutsättningar att klara av utbildningen.

⁵⁸ 9 kap. 25 § skolförordningen.

Utifrån ett elevperspektiv är det också viktigt att eleven inte påbörjar en utbildning som eleven inte har tillräckliga kunskaper eller förmågor för att klara av. I Skolverkets utvärdering av spetsutbildningarna uppger eleverna att de är positiva till att antagningsprov eller att de får genomgå en urvalsprocess, när de söker till spetsutbildning. De menar att ett antagningsprov skickar en signal om den nivå på kunskaper som krävs för att klara en spetsutbildning. En urvalsprocess kan på så sätt bidra till att det bara är de mest intresserade och motiverade eleverna som antas till en spetsutbildning.

När det gäller användningen av tester och prov kan det dock finnas risker. Om ett antagningsbeslut enbart grundas på ett kunskapsprov kan förkunskaperna vara alltför beroende av den undervisning som eleven har haft tidigare. Dessutom kan provsituationen innebära en press i sig och det kan finnas elever som av olika skäl har svårt att prestera enbart vid ett provtillfälle. Tester och prov ska utformas på ett sådant sätt att grundläggande krav på rättssäkerhet och förutsebarhet kan tillgodoses.

Det går inte att på förhand fastställa exakt hur testerna och proven ska utformas och det ligger i sakens natur att utformningen måste anpassas till utbildningen och de krav som utbildningen ställer på eleverna.

Urval till utbildningen med offentlig huvudman

Skolverket föreslår att de prov som används för att säkerställa elevernas kunskaper och färdigheter i det eller de ämnen utbildningen är inriktad mot även ska användas för urval till utbildningen. Detta ligger i linje med vad som gäller för sådana tester och prov som får genomföras enligt 9 kap. 25 § skolförordningen.

I skollagen finns bestämmelser om placering vid en skolenhet. Bestämmelsen i 10 kap. 30 § om placering vid den skolenhet där vårdnadshavaren önskar att eleven ska placeras ska inte gälla för antagning av elever inom spetsutbildningen. Den skolenhet som utöver spetsutbildning även anordnar grundskoleutbildning i tidigare årskurser behöver organisera sin verksamhet så att elever som inte söker eller inte blir antagna till spetsutbildningen ändå får fortsätta sin utbildning i de årskurser som finns på skolenheten. Det är inte rimligt att dessa elever ska behöva byta skolenhet och det är huvudmannens ansvar att tillse att de elever som har antagits till skolenheten får gå kvar. Skolverket anser att det saknas skäl att i detalj reglera hur detta ska lösas på den enskilda skolenheten.

Urval till utbildningen i fristående grundskola

För urvalet till fristående grundskolor är huvudregeln att urval ska göras på de grunder som Statens skolinspektion har godkänt. Den aktuella bestämmelsen i 10 kap. 36 § skollagen anger dock att Skolinspektionen inte ska godkänna grunderna om annat framgår av föreskrifter som avser avsteg från förbudet mot tester och prov som urvalsmetod eller föreskrifter för särskilda utbildningar. Eftersom

Skolverket i förordning föreslår en bestämmelse om att tester och prov ska användas för förkunskapskrav och urval ska Skolinspektionen inte pröva grunderna för urvalet.

Förutsättningar för att få tillstånd

Utöver de krav som ställs på spetsutbildningen ska huvudmannen, vid tidpunkten för ansökan också visa att det finns organisatoriska förutsättningar för att anordna utbildningen. I detta ingår att huvudmannen ska ha ett etablerat samarbete med en gymnasieskola som har utbildning i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot samt att utbildningen på gymnasial nivå genomförs av behöriga lärare. Bestämmelserna överensstämmer i denna del med försöksverksamheten. En anordnare av spetsutbildning kan själv välja hur man erbjuder gymnasieutbildning organisatoriskt. Skolverket bedömer att det är ett relevant krav med samarbete med en gymnasieskola, även i de fall då gymnasiekurser ska erbjudas av skolenhetens egen personal. De lärare som ska bedriva undervisningen, även om de är behöriga för att undervisa i gymnasieämnen, har troligen inte någon möjlighet till kollegial samverkan inom denna undervisning i lärolaget på grundskolan.

Utöver detta föreslår Skolverket att huvudmannen ska visa hur spetsutbildningen, i likhet med vad som gäller för särskild utbildning i grundskolan med judiska studier, i det enskilda fallet bidrar till syftet med spetsutbildningarna enligt den föreslagna förordningen.

Då Skolverkets förslag är att utbildningen, på samma sätt som i försöksverksamheten, inte får innebära några ökade kostnader vad gäller interkommunal ersättning eller bidrag till fristående huvudmän så behöver huvudmannen visa hur kostnaderna för spetsutbildningen förhåller sig till kostnaden för övrig grundskoleutbildning som huvudmannen anordnar. Om utbildningen i efterhand visar sig ha inneburit ökade kostnader i praktiken innebär inte det någon påföljd eller att tillståndet kan återkallats. Huvudmannen kan dock inte kräva att få dessa ökade kostnader ersatta inom ramen för interkommunal ersättning eller bidrag till fristående skolor.

Ansökan och beslut

I Skolverkets bedömning av ansökan om att anordna spetsutbildningen ingår att ta ställning till om utbildningen har förutsättningar att uppfylla kraven i den föreslagna förordningen. I detta ligger att bedöma exempelvis om huvudmannens uppläggning av undervisningen håller en tillräcklig nivå och att bedöma om huvudmannens villkor för antagning svarar mot de krav som utbildningen väntas ställa samt att förfarandet vid urval och antagning uppfyller grundläggande krav på objektivitet, saklighet och icke-diskriminering.

Av beslutet ska det framgå vid vilken skolenhet spetsutbildningen ska anordnas, vilka årskurser utbildningen får omfatta, vilka ämnen utbildningen inriktas mot samt vilka förkunskapskrav och urvalsgrunder som får användas. Beslutet ska även ange att tillståndet gäller för fyra antagningsomgångar.

Om beslutet avser en enskild huvudman ska Skolverket skicka beslutet till huvudmannen och Statens skolinspektion. Skolverket har övervägt om det är lämpligt att införa en liknande lösning som för bland annat riksrekryterande utbildning i gymnasieskolan där en huvudman skickar in ansökan till Skolinspektionen som i sin tur lämnar över ansökan till Skolverket. Då spetsutbildning i grundskolan inte föreslås innebära några ökande kostnader jämfört med annan utbildning i grundskolan saknas det skäl att Skolinspektionen ska fatta beslut om grundbeloppet för utbildningen med anledning av Skolverkets beslut. Dock är det relevant att Skolinspektionen får information om vilket urvalsförfarande huvudmannen får använda.

Bemyndigande

Med anledning av den prövning som Skolverket ska genomföra vid ansökan om att få anordna spetsutbildning finns det skäl att bemyndiga Skolverket att meddela närmare föreskrifter om ansökan. Med stöd av ett sådant bemyndigande kan Skolverket till exempel meddela föreskrifter om att ansökan ska genomföras på ett visst formulär eller närmare ange hur en beskrivning av utbildningens innehåll enligt 12 § 1 förordningen ska utformas.

På samma sätt som inom försöksverksamheten finns det även behov av att Skolverket ska kunna meddela föreskrifter gällande utformningen av betygsdokument för elever som deltar i spetsutbildningen.

Överklagande

Skolverket föreslår att besluten om att få anordna spetsutbildning i grundskolan inte ska få överklagas. Motsvarande bestämmelser finns för såväl de övriga särskilda utbildningarna i grundskolan samt för avvikelser inom gymnasieskolan.

När det gäller de anordnande huvudmännens beslut om antagning till utbildningen så följer av 28 kap. 18 § skollagen att ett beslut om antagning till utbildning inte får överklagas.

Möjligheter till fjärrundervisning

I de fall det inte finns en närliggande gymnasieskola, eller om spetsutbildningen anordnas i en grundskola hos en huvudman som inte har en gymnasieskola som anordnar undervisning i de aktuella ämnena, kan det finnas organisatoriska svårigheter att anordna sådan utbildning. För att spetsutbildning ska kunna utgöra ett reellt alternativ för grundskoleelever i hela landet kan fjärrundervisning därför vara ett möjligt alternativ. Skolverket bedömer i enlighet med regeringens

proposition *fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad*⁵⁹ att fjärrundervisning blir möjligt även för spetsundervisning i grundskolan enligt gymnasieskolans ämnesplaner, så länge det är fråga om kurser i ett ämne som fjärrundervisning får användas i. Se mer om regeringens förslag och Skolverkets bedömning att fjärrundervisning bör omfatta undervisning i fler av gymnasieskolans ämnen i avsnitt 4.3.

6.2.1 Tre alternativ till finansiering av spetsutbildning i grundskolan

Frågan om vad en spetsutbildning kan få kosta och vem som ska stå för eventuella kostnader är en stor och delvis principiell fråga, trots att den berör förhållandevis få elever. Det handlar om vad som ska betraktas ingå i det kommunala åtagandet, hur resurser ska fördelas mellan olika elevgrupper i kommunen och om staten ska ta någon del av det ekonomiska ansvaret för spetsutbildningen. Konsekvenserna för likvärdigheten om olika elevgrupper ska tilldelas resurser utifrån olika kostnader är därför en central aspekt i bedömningen av alternativen.

Det kan vara svårt att överblicka vilka följderna blir på systemnivå av olika finansieringsmodeller. Skolverket har övervägt olika alternativ till hur spetsutbildningen i grundskolan skulle kunna finansieras i framtiden men har inte haft möjlighet att utreda detta. Myndigheten förordar dock det första alternativet, att spetsutbildningen i grundskolan finansieras inom ramen för ordinarie utbildning. Skolverket kan dock se för- och nackdelar med alla de olika alternativen. Om regeringen väljer att gå vidare med ett av de andra alternativen till finansiering bedömer Skolverket att dessa behöver utredas, bland annat med avseende på konsekvenser.

Finansiering inom ramen för ordinarie utbildning

Det första alternativet ligger i linje med försöksförordningen som innebär att ingen ytterligare kostnad än för annan grundskoleutbildning får utgå för spetsutbildningen. Denna lösning är kostnadsneutral och innebär ingen ytterligare belastning på den kommunala budgeten eller omfördelning av resurser mellan elevgrupper. Det blir då ett ansvar för den anordnande huvudmannen att inom sina ekonomiska ramar fördela resurser för att tillskapa de förutsättningar som behövs.

Genom att spetsutbildningen inte får kosta mer än huvudmannens ordinarie grundskoleutbildning blir inte huvudmannen kompenserad för eventuella merkostnader. Skolverket ser att en konsekvens eventuellt kan vara att det i vissa fall blir svårare att nå upp till de krav som ställs för att få godkännande för spetsutbildningen. Eftersom det är frivilligt att anordna spetsutbildning är det dock huvudmannens eget ansvar att svara mot de krav som ställs. I denna modell blir

⁵⁹ Prop. 2019/20:127.

det inte nödvändigt att införa någon begränsning av antalet spetsutbildningar som kan få tillstånd av Skolverket, under förutsättning att de sökande lever upp till de krav som ställs på ansökan.

I utvärderingar och samråd uppger vissa huvudmän att de har haft merkostnader för utbildningen. Skolverket har dock haft svårt att bedöma i vilken mån dessa kostnader har varit nödvändiga för att genomföra spetsutbildning. Skolverket har därför inte funnit tillräckliga skäl för att föreslå en förändring av nuvarande ordning.

En invändning är att en spetsutbildning utan extra resurser allt för mycket kan komma att likna ordinarie grundskoleutbildning och därmed inte anses leva upp till syftet med spetsutbildningen, som bland annat är att erbjuda större utmaningar och ha ett mer avancerat innehåll. Detta kan eventuellt leda till minskad efterfrågan.

En mer avancerad undervisning behöver inte nödvändigtvis kosta mer än en vanlig grundskoleutbildning, eftersom eleverna förväntas ha god kapacitet att tillgodogöra sig undervisningen. Om eleverna accelererar genom utbildningen kan undervisningstid också användas till breddning och fördjupning. Det finns även utrymme att inom skolans val prioritera om undervisningstiden för att lägga mer undervisning på ämnet eller ämnena inom inriktningen. Det är också samma förutsättningar som för profilklasser i grundskolan även om dessa inte är riksrekryterande.

Finansiering av elevens hemkommun

Det andra alternativet som Skolverket har övervägt är att spetsutbildningen i rimlig utsträckning får ha en utökad kostnad men att kostnaderna bärs av elevens hemkommun. Skolverket gjorde i samband med den senaste utvärderingen av spetsutbildningarna bedömningen att utbildningen behöver få kosta mer. Det är dock svårt att utifrån de uppgifter som framkommit i utvärderingen överblicka i vilken mån de kostnader anordnarna uppger att de haft är nödvändiga kostnader för att bedriva spetsutbildningen. Det är även svårt att på förhand bedöma vad som kan vara en bortre gräns för vilka kvalitetshöjande kostnader som kan anses som rimliga utifrån utbildningens syfte och kostnader för annan grundskoleutbildning.

Som exempel kan nämnas att vissa huvudmän uppger att de har haft merkostnader som bland annat beror på att undervisningen skett i mindre grupper. En uppgift som framkommer är att detta till del orsakats av att elever hoppat av utbildningen. Det framgår dock inte hur stor del som berott på att utbildningsplatserna inte fyllts eller att man planerat för en mindre elevgrupp. Detta skulle behöva utredas grundligt för att Skolverket ska få underlag för en bedömning av vad som kan anses vara en rimlig kostnad för en spetsutbildning i olika ämnen.

Genom att ansöka om att få anordna en spetsutbildning gör huvudmannen en prioritering av den aktuella elevgruppen och binder sig för vissa organisatoriska och eventuellt också ekonomiska åtaganden. Om regeringen anser att huvudmannen ska kompenseras för ökade kostnader för spetsutbildningen är ett tänkbart alternativ att det tillskapas ett system som liknar det som finns för avvikelser i gymnasieskolan. Det blir då Skolverket som bestämmer vad utbildningen får kosta, utöver kostnaderna för ordinarie grundskoleutbildning, men kommunerna står för ersättningen.

En konsekvens av att utbildningen föreslås bli riksrekryterande är att en huvudman utan egen spetsutbildning inte kan påverka kostnadsökningen utan måste betala en utökad kostnad för elever som blir antagna till en spetsutbildning hos en annan huvudman, jämfört med interkommunal ersättning för annan grundskoleutbildning eller ersättning för elever i fristående skolor. Teoretiskt skulle detta i sin tur eventuellt kunna påverka kvaliteten på den egna grundskoleutbildningen, eftersom kostnaden får tas ur den kommunala skolbudgeten. I praktiken är det dock troligt att det även fortsättningsvis kommer att röra sig om relativt få yngre elever som deltar i en utbildning hos en annan offentlig huvudman.

På motsvarande sätt som ett åtagande om interkommunal ersättning för spetsutbildningen påverkar hemkommunens kostnader för grundskolan så påverkar en kostnadsökning den ersättning en kommun är skyldig att betala ut till en fristående huvudman som anordnar spetsutbildningen. Om regeringen går vidare med denna finansieringsmodell föreslår Skolverket att en begränsning av antalet tillstånd om att bedriva spetsutbildningen övervägs. En sådan begränsning kan innebära att utbildningen inte får omfatta fler skolenheter än 50 under de tre första åren efter införandet. Därefter skulle spetsutbildningarna kunna utvärderas och ett eventuellt nytt beslut fattas om antalet behöver begränsas. I försöksverksamheten är antalet skolor begränsat till 30. I praktiken är antalet utbildningar cirka 25 stycken. Om 50 utbildningar skulle bli den övre gränsen finns det därför ett utrymme för nya skolor att införa spetsutbildning.

En lösning som följer gymnasieskolans struktur för avvikelser skulle innebära ett relativt omfattande behov av ändringar i skollagen. Ett alternativ är därför genom ett bemyndigande införa avvikande bestämmelser enbart i den föreslagna förordningen om spetsutbildning. Detta behöver i så fall utredas vidare.

Finansiering genom statsbidrag

Det tredje alternativet är att regeringen genom ett bemyndigande låter Skolverket fatta beslut om ett tilläggsbelopp som ska utgå till den huvudman som anordnar spetsutbildning.⁶⁰ Att införa ett nytt statsbidrag för denna elevgrupp innebär en medveten politisk prioritering, som regeringen måste fatta beslut om.

Den ersättning som elevens hemkommun ska betala ut vid interkommunal ersättning respektive bidrag till enskilda huvudmän ska enligt denna modell inte överstiga kostnaden för ordinarie grundskoleutbildning.

Modellen innebär att den del av kostnaden som avser ordinarie grundskoleutbildning bärs av elevens hemkommun medan kostnaden för skäligen fördyringar bärs av staten genom ett statsbidrag. Inspiration är hämtad från regleringen av kostnader för dansarutbildningen på så sätt att ett statsbidrag skulle utgå för att täcka ökade kostnader som kan motiveras utifrån utbildningens särskilda förutsättningar. Statsbidraget skulle i så fall ha ett tak.

Till skillnad från vad som gäller för dansarutbildningen så anser Skolverket att hemkommunens kostnad för utbildningen inte skulle få överstiga kostnaden för den ordinarie grundskoleutbildningen. Staten ska enligt detta alternativ bära hela den ökade kostnad som spetsutbildningen innebär.

Med detta system skulle möjligheten öka för alla huvudmän att starta en spetsutbildning oberoende av den egna ekonomin. Detta skulle vara positivt ur likvärdighetssynpunkt och kunna gynna elever i exempelvis glesbygd eller segregerade områden. Huvudmannen skulle dock vara tvungen att leva upp till alla de krav som ställs på ansökan, till exempel att det ska finnas lärare med behörighet att undervisa på gymnasienivå. Detta behöver i så fall utredas vidare.

6.3 Spetsutbildning i gymnasieskolan

Bakgrund

I Utbildningsdepartementets promemoria⁶¹ inför regeringens beslut om införandet av försöksverksamheten med spetsutbildningar i gymnasieskolan angavs att spetsutbildningarna skulle fånga upp de elever som har speciella färdigheter inom ett ämnesområde. Regeringen föreslog att det skulle lagstiftas om att hänsyn skulle tas till färdighetsprov eller intyg om färdigheterna vid urval. I promemorian angavs också att det är angeläget att skolans undervisning anpassas till alla elevers behov och att detta även gäller elever som behöver extra utmaningar i undervisningen för att stimuleras i sin kunskapsutveckling. Vidare angav regeringen att det svenska

⁶⁰ En konstruktion med finansiering genom tilläggsbelopp finns för dansarutbildningen.

⁶¹ Utbildningsdepartementets promemoria gällande *Inrättande av försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning* (daterad 2008-05-26).

skolsystemet på ett tillfredställande sätt bör kunna erbjuda elever med särskilda talanger inom något område en tillräckligt utmanande utbildning för att de ska komma helt till sin rätt och utvecklas optimalt i förhållande till sin kapacitet och förmåga samt sitt intresse. I promemorian användes uttrycket ”en elevs särskilda förmågor”. När det gäller utbildningens innehåll angavs att försöksverksamheten ska kunna erbjuda stimulerande undervisningsmiljöer som ger talangfulla elever tillräckligt med utmaning i det ämne spetsutbildningen är inriktat mot.

Mot denna bakgrund inrättades en försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning⁶² och som första gången startade höstterminen 2009. Försöksverksamheten pågår fortfarande och 29 utbildningar inom matematik eller naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga, humanistiska eller teknikvetenskapliga ämnen har fått tillstånd av Skolverket att delta. Utbildningen får i en sista ansökningsomgång inom försöksverksamheten starta senast höstterminen 2023. Försöksverksamheten har löpande utvärderats och redovisats⁶³ till regeringen.

Sammanfattning av utvärderingarna av spetsutbildning på gymnasial nivå

Elever och skolor som deltagit i Skolverkets utvärderingar är nöjda med spetsutbildningen och uttrycker önskemål om att försöksverksamheten blir permanent. Eftersom försöksverksamheten pågått under så lång tid uttrycker skolorna att det finns en osäkerhet, bland annat i samverkan med högskolorna, kring att investera långsiktigt och marknadsföra utbildningen. I utvärderingen av försöksverksamheten framgår det att vissa företrädare för högskolan anser att spetsutbildning är en utmärkt samverkansform med gymnasieskolan, medan andra ställer sig frågande till att elever redan på gymnasienivå ska läsa kurser på en högskola eller ett universitet.⁶⁴ Den bredd av synpunkter som framgått i utvärderingen delas av representanter för Skolverkets råd för de högskoleförberedande programmen.

Ansvarsfördelningen mellan gymnasieskolan och högskolan är inte reglerad vilket gör samarbetet bräckligt. Huvudmännen för spetsutbildningarna menar att det är en fördel om ansvaret för medverkan även för den överliggande nivån blir tydligare. Även detta bekräftas av representanter för Skolverkets råd för de högskoleförberedande programmen.

Skolorna är positiva till ett antagningsförfarande som inte enbart tar hänsyn till betyg även om provtillfällena kan medföra temporära arbetstoppar för lärarna. Även eleverna är positiva till ett sådant antagningsförfarande. Eleverna säger att de

⁶² Enligt förordningen (2008:793) om riksrekryterande gymnasial spetsutbildning.

⁶³ Skolverket (2019) *Utvärdering av försöksverksamhet med spetsutbildning*, dnr: 5.1.3-2018:799 samlar erfarenheterna från alla tidigare utvärderingar.

⁶⁴ Skolverket (2014) *Redovisning av uppdrag enligt förordning (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning och enligt regleringsbrev för 2014 avseende omfattning och utvärdering av försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning*.

sökte en spetsutbildning för att de ville ha utmaningar och möjlighet att fördjupa sig i ett ämne.

Av utvärderingarna av spetsutbildning på gymnasial nivå framgår också att huvudmännen för spetsutbildningarna har funnit att kostnaden för spetsutbildningen blir högre än för motsvarande utbildning. En anledning till att spetsutbildningen i gymnasieskolan är dyrare är att klasserna kan vara mindre och att eleverna ofta läser kurser som inte ingår i något annat nationellt program. En annan svårighet är att elever som läst en gymnasiekurs i grundskolan riskerar att få håltimmar när de börjar i gymnasieskolan. Vidare framgår att de gymnasiala spetsutbildningarna har svårt att få ut information om spetsutbildningarna till andra skolkommuner än den egna och att riksrekryteringen i gymnasieskolan inte fungerar särskilt väl i praktiken.

Övriga synpunkter

När det gäller frågor kopplade till organisation har i flera samråd diskuterats att det vore önskvärt att få utökad möjlighet till olika former av fjärrundervisning. Det gäller både att en samlad elevgrupp ska undervisas av en lärare som befinner sig på annan plats som att enskilda elever på olika platser via fjärrundervisning ska ges möjlighet att delta i en klassrumsundervisning där läraren och flertalet övriga elever befinner sig i en och samma lektionslokal.

Övergripande om förslagen

Skolverket ser inte något hinder för att utbildningen permanentas vilket redovisades till regeringen i utvärderingen 2019. Skolverkets förslag bygger på de bestämmelser som har gällt för försöksverksamheten. Skolverket anser att riksrekryterande gymnasial spetsutbildning bör bedrivas som en särskild variant eller nationell inriktning inom ett nationellt program och att bestämmelserna när det gäller riksrekryterande gymnasial spetsutbildning därför bör inarbetas i 5 kap. gymnasieförordningen. Skolverket har i förslaget strävat efter att så långt som möjligt samordna föreslagna bestämmelser med befintliga bestämmelser om riksrekryterande estetisk spetsutbildning.

I Skolverkets utvärderingar samt under samrådsprocessen har vissa saker framkommit som Skolverket bedömer är av särskild betydelse när det gäller utformningen av förslagen till en spetsutbildning i gymnasieskolan. Förslagen skiljer sig därför i vissa delar från försöksverksamheten och från gällande bestämmelser i gymnasieförordningen. Dessa skillnader redogörs för under respektive förslag nedan. Mindre förslag till följdändringar och anpassningar av bestämmelserna i 5 kap. kommenteras dock inte närmare.

Samråden har i huvudsak koncentrerats till frågor om vilka ämnen som bör omfattas, förkunskapskrav, urval, organisatoriska frågor (bland annat samverkan med högskolan) och ekonomiska konsekvenser. Skolverket anser också att det kan

vara ett problem att ansvaret för medverkan för den överliggande nivån inte är tydliggjort men bedömer ändå att det bör ligga i en överenskommelse mellan gymnasieskolan och högskolan.

Myndigheten har i samordningssyfte även träffat företrädare för de estetiska spetsutbildningarna och de förslag som lämnas berör till viss del även dessa utbildningar.

Ändringar i gymnasieförordningen

Skolverkets förslag: En huvudman får efter godkännande av Statens skolverk anordna riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen i gymnasieskolan. Skolverkets beslut ska gälla för fyra antagningsomgångar.

Utbildningen ska bedrivas som en särskild variant eller nationell inriktning inom ett nationellt program. Utbildningen ska innehålla kurser med särskild fördjupning och breddning inom det ämne eller ämnesområde som utbildningen är inriktad mot. Utbildningen ska ha ett etablerat samarbete med en högskola och vidare göra det möjligt för en elev att vid sidan av sina gymnasiestudier läsa kurser vid en högskola. Det ska vara möjligt att förlägga elevernas skolarbete på annat sätt än vad som gäller enligt 3 kap. 1 och 3 §§ gymnasieförordningen (2010:2039). Kostnaden för utbildningen ska vara rimlig i förhållande till utbildningens syfte och annan gymnasial utbildning. Huvudmannens ansökan ska därför innehålla en uppgift om kostnaden för utbildningen.

För riksrekryterande estetisk spetsutbildning och riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen ska vissa gemensamma bestämmelser om förutsättningarna för riksrekrytering gälla. En gemensam förutsättning för de riksrekryterande spetsutbildningarna är att utbildningen ska efterfrågas av elever med särskilda kunskaper och färdigheter inom det ämne eller ämnesområde som utbildningen är inriktad mot.

Särskilda krav ska ställas på att den sökande har kunskaper i ett sådant ämne eller inom ett sådant ämnesområde som är utmärkande för utbildningen. Vid urval av behöriga sökande till utbildningen ska det, förutom till betygen, tas hänsyn till ett prov för bedömning av den sökandes färdigheter eller kunskaper inom aktuellt ämne eller ämnesområde.

Spetsutbildning enligt 5 kap. gymnasieförordningen

Utbildningen inom försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning ska bedrivas som en särskild variant eller nationell inriktning inom ett nationellt program. Skolverket föreslår att en permanent spetsutbildning ska bedrivas på samma sätt. Bestämmelserna om särskilda varianter i

gymnasieförordningen ska därför inte ändras. Skolverket föreslår även i övrigt att relevanta bestämmelser i 5 kap. ska tillämpas på en permanent riksrekryterande spetsutbildning.

Skolverket föreslår att vissa gemensamma bestämmelser om förutsättningarna för riksrekrytering ska gälla för estetisk spetsutbildning och riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen. Skolverket bedömer att en permanentning av spetsutbildningen lämpligen hör hemma inom ramen för gällande bestämmelser om avvikelser enligt 5 kap. gymnasieförordningen. Det är därför naturligt att samma förutsättningar som anges i nuvarande bestämmelser om riksrekrytering också, i valda delar, ska gälla för en permanent spetsutbildning. Skolverkets förslag innebär dock delvis nya förutsättningar för att få bedriva någon av de riksrekryterande spetsutbildningarna.

Utbildningen ska efterfrågas av elever med särskilda kunskaper och färdigheter

Skolverkets förslag innebär ändrade förutsättningar för riksrekryterande estetisk spetsutbildning, som idag har som förutsättning att det ska finnas en nationell efterfrågan på de kunskaper och färdigheter som utbildningen ger.⁶⁵ Skolverkets förslag innebär också nya förutsättningar för riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen, då det idag inte anges någon liknande förutsättning inom försöksverksamheten.

I 5 kap. 12 § första stycket 1 gymnasieförordningen anges att det ska finnas en nationell efterfrågan på de kunskaper och färdigheter som utbildningen ger. Regeringen har i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*⁶⁶ bedömt att det främst finns behov av riksrekryterande utbildningar motiverade av behov på arbetsmarknaden, spetsutbildningar inom idrottsområdet och det estetiska området samt spetsutbildningar inom matematik, naturvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora. I fråga om arbetsmarknadens behov bedömer regeringen att det finns ett behov av riksrekryterande utbildningar inom ramen för den nationella programstrukturen. Det kan gälla sådana fall där det finns ett tydligt och väl dokumenterat arbetsmarknadsbehov och ett nationellt intresse som inte kan tillgodoses på annat sätt än genom riksrekrytering. Riksrekrytering bör därför enligt regeringens bedömning främst bli aktuell för ett mindre antal yrkesutbildningar vilket kan handla om små hantverksyrken med litet elevunderlag, till exempel glasblåsning.

⁶⁵ För riksrekryterande estetisk spetsutbildning är det här den enda ändringen i sak.

⁶⁶ Prop. 2008/09:19, s. 92 ff.

För spetsutbildningar inom matematik, naturvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora enligt förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning framgår av samma proposition att det är angeläget att skolans undervisning anpassas till alla elevers behov och att det gäller såväl elever i behov av extra stöd som elever som behöver extra utmaningar i undervisningen för att stimuleras i sin kunskapsutveckling.

Enligt Skolverkets bedömning bör det tydliggöras att ett krav på nationell efterfrågan på de kunskaper och färdigheter som utbildningen ger endast avser behov på arbetsmarknaden och därmed endast gäller för riksrekrytering för ett yrkesprogram i gymnasieskolan. Skolverket anser att det inte är rimligt att ställa krav på en nationell efterfrågan som motiveras av behov på arbetsmarknaden när det gäller estetisk spetsutbildning eller spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen. Högskolor rekryterar dessutom nationellt och från till exempel flera olika högskoleförberedande program eller, för konstnärliga högskolor, ofta från förberedande utbildningar.⁶⁷ Enligt Skolverkets bedömning kan det därför från högskolornas sida inte sägas finnas någon särskild nationell efterfrågan vad gäller elever som gått en viss riksrekryterande spetsutbildning på ett högskoleförberedande program. Enligt Skolverkets bedömning bör i stället behov av en riksrekryterande spetsutbildning motiveras av att utbildningen efterfrågas av elever med särskilda kunskaper och färdigheter inom det ämne eller ämnesområde som utbildningen är inriktad mot.

Nationellt intresse

Enligt gällande bestämmelser krävs för riksrekrytering bland annat att det finns ett nationellt intresse av att elever ska kunna rekryteras från hela landet eller ett nationellt intresse av att enskilda elevers behov av kunskaper och färdigheter kan tillgodoses. Detsamma föreslås gälla för de riksrekryterande spetsutbildningarna. För riksrekryterande estetisk spetsutbildning innebär förslaget ingen ändring i sak. För riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen är förutsättningarna när det gäller nationellt intresse nya jämfört med regleringen av försöksverksamheten.

Utbildningens kvalitet

Skolverket föreslår att utbildningen ska vara av god kvalitet, vilket är samma krav som finns i gällande bestämmelser och inom ramen för försöksverksamheten.

I sammanhanget kan Skolverket konstatera att det i författningarna anges olika begrepp i fråga om utbildningens kvalitet. I skollagen anges det att kommunen

⁶⁷ Med förberedande utbildningar avses till exempel estetiska folkhögskoleutbildningar eller konst- och kulturutbildningar under Myndigheten för yrkeshögskolan.

ansvarar för att ungdomarna i kommunen erbjuds gymnasieutbildning av ”god kvalitet”. I gymnasieförordningen anges det för särskilda varianter, riksrekryterande utbildningar och riksrekryterande estetisk spetsutbildning att utbildningen ska vara av ”god kvalitet” för att godkännas. På liknande sätt anges det för försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning att huvudmannens deltagande i försöksverksamheten får beviljas om huvudmannen kan erbjuda en spetsutbildning av ”god kvalitet”. Det som skiljer sig är för särskilda varianter inom det estetiska området i gymnasieförordningen, där villkoret för godkännandet är att utbildningen ska vara av ”hög kvalitet”.

När det gäller utbildningens kvalitet vill Skolverket framhålla att riksrekryterande spetsutbildningar har tagits fram för elever som behöver extra utmaningar i undervisningen för att stimuleras i sin kunskapsutveckling. Det ska också ställas krav på sökandes förkunskaper och krav på urvalsgrunder utöver betyg. Om inte regeringen med de olika begreppen avsett nivåskillnader mellan kvalitet i de olika utbildningarna bedömer Skolverket att förekomsten av begreppet ”hög kvalitet” bör ses över och att ”god kvalitet” bör användas genomgående.

Kostnaden för utbildningen

Skolverket ser inte att det finns skäl att ange några andra bestämmelser vad gäller kostnader för en permanent spetsutbildning än för den riksrekryterande estetiska spetsutbildningen eller för andra riksrekryterande utbildningar i gymnasieskolan. Skolverket föreslår därför att ett krav för godkännande ska vara att kostnaden för utbildningen ska vara rimlig i förhållande till utbildningens syfte och kostnaden för annan gymnasial utbildning. För riksrekryterande estetisk spetsutbildning innebär förslaget ingen ändring i sak. För riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen är förutsättningarna nya, jämfört med regleringen av försöksverksamheten.

Förkunskapskrav

För behörighet till en permanent riksrekryterande spetsutbildning föreslår Skolverket att förutom ordinarie behörighetskrav till gymnasieskolan ska krav ställas på att den sökande har kunskaper i ett sådant ämne eller inom ett sådant ämnesområde som är utmärkande för utbildningen. Det ska inte regleras i detalj hur huvudmännen prövar att eleven uppfyller förkunskapskraven. Det kan exempelvis vara genom krav på ett lägsta betyg i ett ämne eller genom ett visst resultat på det prov som ska användas vid urvalet, se vidare avsnittet om urval nedan.

Förslaget innebär ingen ändring i sak för riksrekryterande estetisk spetsutbildning. För en permanentning av den riksrekryterande spetsutbildningen innebär dock förslaget ändringar, då det inom försöksverksamheten inte finns några krav på särskilda förkunskapskrav för tillträde till utbildningen. Skolverket bedömer dock

att en permanentning av spetsutbildningen ska innehålla krav på förkunskapskrav på samma sätt som riksrekryterande estetisk spetsutbildning. Enligt Skolverkets bedömning ligger det i spetsutbildningarnas syfte att erbjuda elever med särskild fallenhet och intresse för ett eller flera ämnen en utmanande utbildning med god kvalitet för de ska komma helt till sin rätt och utvecklas optimalt i förhållande till sin kapacitet och förmåga. Det är därför enligt myndigheten rimligt att det utöver generella behörighetskrav ska ställas särskilda förkunskapskrav som innebär att den sökande har tillräckliga kunskaper och färdigheter för att kunna tillgodogöra sig utbildningen i ett sådant ämne eller inom ett sådant ämnesområde som är utmärkande för utbildningen.

Urval

Vid urval bland behöriga sökande till en riksrekryterande spetsutbildning i gymnasieskolan föreslår Skolverket att det, förutom till betygen, ska tas hänsyn till ett prov för bedömning av den sökandes kunskaper och färdigheter inom det ämne eller ämnesområde som den riksrekryterande utbildningen är inriktad mot. Enligt Skolverkets bedömning kan ett sådant prov vara muntligt eller skriftligt.

I samråden har det framkommit synpunkter på att provens utformning bör vara sådana att de synliggör elevens förmåga till analys och problematisering. Vidare har det lyfts att prov bör utformas så att till exempel särskilt begåvade elever med ojämn kunskapsprofil ges möjlighet att uppfylla förkunskapskraven trots eventuella bristande kunskaper i andra ämnesområden än det spetsutbildningsområde som provet avser. I samråd med spetsutbildningarna inom försöksverksamheten lyfts det att det kan komma att krävas en betydande arbetsinsats att utforma proven och att sedan bedöma dessa.

Inte heller i denna del innebär förslaget någon ändring i sak för riksrekryterande estetisk spetsutbildning. För en permanentning av den riksrekryterande spetsutbildningen innebär dock förslaget ändringar, då det inom försöksverksamheten inte finns något krav att det vid ett urval, förutom till betygen, ska tas hänsyn till ett prov. Med hänvisning till vad som anförts ovan gällande särskilda förkunskapskrav bedömer Skolverket att det även i denna del finns skäl att ange samma krav för de riksrekryterande spetsutbildningarna.

Ytterligare förutsättningar för att få bedriva riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen

Skolverket föreslår att ett krav för godkännande ska vara att utbildningen ska innehålla gymnasiekurser med fördjupning och breddning inom det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad mot. Med det avses kurser som berikar och fördjupar kunskaperna inom området, till exempel sådana kurser som kan läsas flera gånger med olika innehåll. Skolverket föreslår att tillägget *utöver vad som får förekomma på det nationella program och den inriktning som närmast motsvarar*

spetsutbildningen i försöksverksamheten utgår. Enligt Skolverkets bedömning är det svårt att förstå innebörden av tillägget som enligt Skolverket inte heller tillför någonting i sak.

Skolverket föreslår vidare att ett krav för godkännande ska vara att utbildningen ska ha ett etablerat samarbete med en högskola som kan erbjuda kurser i det ämne eller ämnesområde som spetsutbildningen är inriktad mot. Förutsättningen anges även inom försöksverksamheten. Skolverket föreslår dock att ”universitet” utgår i linje med vad som anges i nuvarande lydelse av 5 kap. 21 § gymnasieförordningen. Enligt högskoleförfattningarna avses med ”högskola” såväl universitet som högskola.⁶⁸

Skolverket föreslår också att utbildningen på samma sätt som inom försöksverksamheten ska göra det möjligt för en elev att vid sidan av sina gymnasiestudier läsa kurser vid en högskola. Med ”vid sidan av gymnasiestudier” avses möjligheten att parallellt med de ordinarie studierna i gymnasieskolan också läsa kurser vid en högskola. På så sätt ingår möjligheten att läsa högskolekurser i spetsutbildningen. En elev inom spetsutbildningen har dock rätt till sin garanterade undervisningstid för gymnasieskolans kurser enligt 16 kap. 18 § skollagen (se också nedan om undantag om skolarbetets förläggning). Skolverket föreslår att nuvarande bestämmelser i högskoleförfattningarna om behörighet och antagning till högskolan även i fortsättningen ska tillämpas för de elever som inom spetsutbildningen läser högskolekurser.

Erfarenheterna från försöksverksamheten visar att elever i riksrekryterande spetsutbildningar även i fortsättningen bör ges möjlighet att läsa högskolekurser. Skolverket föreslår dock inga ändringar för den riksrekryterande estetiska spetsutbildningen gällande detta. Liksom idag bör de undantas från ett sådant krav då det inte bedöms som genomförbart, bland annat på grund av det mycket begränsade antalet platser på konstnärliga högskoleutbildningar. Utöver detta påpekas även i samråden att för att få läsa på en konstnärlig högskola krävs ett konstnärligt antagningsprov. Detta antagningsförfarande gör det svårt att ställa krav på att elever inom spetsutbildningen ska erbjudas att läsa kurser på högskolenivå. I samråden konstaterades att det för närvarande inte föreligger någon skyldighet för högskolan att i samverkansavtal eller motsvarande tillgodose gymnasieskolans behov av att säkerställa möjligheten för elever i spetsutbildning av delta i högskoleutbildning.

Skolverket föreslår slutligen att utbildningen inte ska ha ett eget examensmål, på samma sätt som inom försöksverksamheten.

⁶⁸ 1 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434).

Skolarbetets förläggning

Skolverket föreslår ändringar i 3 kap. 1 och 3 §§ gymnasieförordningen som syftar till att möjliggöra att eleven parallellt med den ordinarie gymnasieutbildningen ska kunna läsa högskolekurser i ämnen som är relevanta för den permanenta riksrekryterande spetsutbildningen. På samma sätt som inom försöksverksamheten bör det därför, för att frigöra tid som eleven kan använda för högskolestudier, vara möjligt att förlägga elevernas skolarbete i gymnasieskolan på annat sätt under skolveckan än måndag-fredag med en jämn fördelning över dessa dagar eller genom att skoldagarna ska vara så jämnt fördelade över läsåret som möjligt. Det bör också på samma sätt som inom försöksverksamheten vara möjligt för huvudmannen att exempelvis besluta att läsåret ska omfatta mer än 40 veckor.

Ansökan

Av 5 § 3 första stycket 3 gymnasieförordningen framgår att ansökan om särskild variant ska innehålla uppgift om kostnaden för utbildningen. Det finns ingen motsvarande reglering avseende ansökan om att en utbildning ska vara riksrekryterande. Skolverket föreslår därför en ändring som innebär att ansökan ska innehålla uppgift om kostnaden för utbildningen. Förslaget avser ansökningar för samtliga riksrekryterande utbildningar i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Skolverket föreslår vidare att ansökan om att få bedriva riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen ska innehålla ett yttrande från en högskola angående det nationella intresset för utbildningen. Bestämmelsen är likalydande med vad som anges för riksrekryterande estetisk spetsutbildning. Försöksverksamheten innehåller ingen liknande bestämmelse. I stället ska Skolverkets beslut om deltagande i försöksverksamheten fattas i samråd med Universitetskanslersämbetet (UKÄ). Då försöksverksamheten föreslås permanentas bedömer Skolverket att det inte längre finns anledning att ha ett samrådsförfarande med UKÄ inför beslut.

Bemyndigande

Skolverket bedömer att det kan finnas ett behov av att med stöd av bemyndigandet i 14 kap. 2 § gymnasieförordningen meddela föreskrifter om ansökan utöver vad som framgår av bestämmelserna i gymnasieförordningen. I sådana föreskrifter kan det vara aktuellt att ange att ansökan ska innehålla en elevprognos som visar att utbildningen efterfrågas av elever med särskilda kunskaper och färdigheter inom det ämne eller ämnesområde som utbildningen är inriktad mot samt en beskrivning av utbildningens innehåll.

7. Konsekvenser

7.1 Konsekvenser för kommunerna

Förslagen om berikning och acceleration innebär en möjlighet till ett frivilligt åtagande som kan medföra vissa konsekvenser. Möjligheten att läsa kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner i grundskolan kan innebära svårigheter att kunna anställa lärare som är behöriga att undervisa enligt såväl grundskolans kursplaner som gymnasieskolans ämnesplaner. Det kan också medföra vissa kostnader att ge undervisning i kurser i samverkan med en gymnasieskola eller att införskaffa teknisk utrustning för fjärrundervisning. Skolledningen kan också behöva avsätta tid och resurser för att lärarnas planering av undervisningen utifrån gymnasieskolans ämnesplaner eller för att organisatoriskt lösa grundskolans samverkan med gymnasieskolan. Även för gymnasieskolans del kan det behöva avsättas tid och resurser för individuella elevscheman som anpassas i dialog med högskolan. Förslagen innebär dock inte någon utökad skyldighet för huvudmännen, utan en möjlighet som huvudmännen kan utnyttja för att genomföra åtgärder som syftar till att elever ska kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Redan idag finns möjligheten för elever i grundskolan att genom prövning få betyg i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner. Alla prövningar innebär dock en arbetsinsats för lärarna och en kostnad för huvudmännen. Om eleverna ges möjlighet att i stället få undervisning i kurserna enligt gymnasieskolans ämnesplaner bedömer Skolverket att kostnaderna för prövning kan komma att minska.

Förslagen till en permanentning av försöksverksamheten med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser innebär, enligt det förslag som Skolverket förordar, att spetsutbildningen inte får kosta mer än annan grundskoleutbildning. Denna lösning är kostnadsneutral. Se vidare avsnitt 6.2.1 om alternativa finansieringslösningar. Eftersom utbildningen är riksrekryterande och att eleven har rätt att söka utbildningen oavsett var i landet eleven bor så är elevens hemkommun skyldig att betala interkommunal ersättning till den anordnande kommunen.

Förslagen till permanentning av försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning kan innebära något ökade kostnader än för motsvarande gymnasial utbildning, till exempel för samarbete med högskolan och för undervisning i mindre elevgrupper. Förslagen innebär att kostnaden för utbildningen ska vara rimlig i förhållande till utbildningens syfte och kostnaden för annan gymnasial utbildning. När det gäller Skolverkets hantering av ansökningar om riksrekryterande estetisk spetsutbildning för det estetiska programmet i gymnasieskolan har myndigheten bedömt att det är rimligt att utbildningens

kostnad inte får överstiga 5 000 kr respektive 10 000 kr utöver riksprislistans belopp per elev och år beroende på inriktning inom estetiska programmet.⁶⁹ Skolverket kan inte på förhand bedöma en rimlig kostnad för en framtida riksrekryterande spetsutbildning i matematik eller naturvetenskapliga, teknikvetenskapliga, samhällsvetenskapliga eller humanistiska ämnen. Uppskattningsvis bedömer dock myndigheten att kostnaden för utbildningen inte bör överstiga kostnaden för riksrekryterande estetisk spetsutbildning.

Eftersom utbildningen är riksrekryterande och att eleven har rätt att söka utbildningen oavsett var i landet eleven bor så är elevens hemkommun skyldig att betala interkommunal ersättning till den anordnande kommunen. Till det kommer kostnader för eventuellt stöd till inackordering.

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Den kommunala självstyrelsen regleras bland annat i 14 kap. regeringsformen (RF). Enligt 14 kap. 3 § RF bör en inskränkning i den kommunala självstyrelsen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett inskränkningen. Innebörden av bestämmelsen är att en eventuell inskränkning i den kommunala självstyrelsen ska prövas mot en proportionalitetsprincip.

Skolverkets förslag är frivilliga att genomföra och innebär i huvudsak inte några utökade skyldigheter för kommuner och regioner. Förslagen innebär i stället utökade möjligheter för kommunerna att tillgodose elevers behov av ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

7.2 Konsekvenser för enskilda huvudmän

Skolverkets förslag som riktar sig till kommunala huvudmän berör också enskilda huvudmän. De bedömningar Skolverket gör för kommunerna gäller också för enskilda huvudmän. Läsåret 2018/19 gick 162 330 elever i 822 fristående grundskolor som drevs av 577 enskilda huvudmän. Samma läsår gick 97 202 elever i 434 fristående gymnasieskolor som drevs av 208 enskilda huvudmän.

Förslagen bedöms inte orsaka några nämnvärda ekonomiska konsekvenser för enskilda huvudmän. Som redogjorts för ovan så innebär den föreslagna regleringen inte några skyldigheter för huvudmännen att anordna undervisning i kurser enligt gymnasieskolans ämnesplaner för elever i grundskolan. Förslagen ger i stället huvudmännen bättre verktyg att genomföra sådana åtgärder som syftar till att elever ska kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

⁶⁹ Se Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2020:1) om vissa belopp för elever vid fristående gymnasieskolor och gymnasiesärskolor, internationella skolor samt ersättning för visst stöd på introduktionsprogrammet avseende 2020.

De eventuella kostnader som en enskild huvudman ådrar sig genom att erbjuda sådan undervisning är således ett frivilligt åtagande. Skolverket anser mot denna bakgrund att det inte finns skäl att föreslå några regler om ekonomisk kompensation från elevens hemkommun till den fristående huvudmannen.

Förslagen bedöms inte få några nämnvärda negativa konsekvenser för konkurrensen mellan olika enskilda huvudmän. Förslagen som innebär acceleration mellan skolformerna inom skolväsendet kan i praktiken innebära att huvudmän som enbart anordnar utbildning i grundskolan får svårigheter att genomföra sådan undervisning. Skolverket bedömer dock att regeringens förslag⁷⁰ som möjliggör fjärrundervisning kan underlätta för dessa huvudmän att erbjuda accelererande undervisning.

De föreslagna spetsutbildningarna kan sökas av alla huvudmän för grund- och gymnasieskola, såväl enskilda som kommunala. Det kan vara så att anordnandet av utbildningen kan komma att innebära en fördel i att attrahera elever till utbildningen.

7.3 Konsekvenser för staten

Om förslagen genomförs i enlighet med Skolverkets förslag bedömer myndigheten att detta kommer att medföra vissa ökade kostnader. Det kan finnas behov av att Skolverket meddelar föreskrifter om spetsutbildningarna. Utöver detta kommer Skolverket att ha ytterligare kostnader för handläggningen av ansökningarna. När det gäller implementerings-, stöd- samt kompetensutvecklingsinsatser bedömer myndigheten att detta kommer att medföra ökade kostnader. Skolverket bedömer dock att dessa kostnadsökningar kan hanteras inom myndighetens förvaltningsanslag.

För de statliga skolformerna specialskolan och sameskolan gäller samma resonemang som under 7.1.

7.4 Konsekvenser för elever

Barnets bästa

Skolverket bedömer att förslagen är förenliga med artiklarna i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) samt 1 kap. 10 § skollagen om att barnets bästa ska vara utgångspunkten i all utbildning. Förslagen bygger dels på ett frivilligt deltagande från eleven, dels en bedömning om eleven har goda förutsättningar att tillgodogöra sig såväl undervisningen i en eller flera kurser i gymnasieskolan som sin utbildning i grundskolan. Enligt Skolverkets bedömning syftar förslagen vidare till att öka rättssäkerheten och förbättra de reella möjligheterna för elever som

⁷⁰ Prop. 2019/20:127 *Fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad.*

snabbare når kunskapskraven att berikas och accelerera i sitt lärande, oavsett var i landet de bor.

Samråd med elever

Skolverket har träffat elever för strukturerade samtal rörande deras utbildning inom spetsutbildningen i såväl grundskolan som gymnasieskolan.

Vid samtalen samlades elever som läser spetsutbildning inom naturvetenskapliga ämnen och matematik, men även samhällsvetenskap och historia. Skolan och eleverna hade i förväg fått veta att Skolverket ville ta del av deras syn på varför de valt att söka spetsutbildningen, hur de antagits, deras synpunkter på skolan och eventuella förbättringsområden från ett skolverksperspektiv samt samarbete med gymnasieskolan respektive högskolan. Eleverna var samstämmigt positiva till att kunna accelerera, de menar att de är mer förberedda för nästa utbildningsnivå. De förbättringsområden de lyfter är att de vill få konkreta bevis på sina kunskaper, gärna betyg. De är positiva till förkunskapskrav och urval i vilka de fått resonera i flera steg för att visa sin analytiska förmåga. Totalt har Skolverket träffat omkring 20 elever. Skolverket har också i samband med utvärderingarna av spetsutbildningarna tagit in synpunkter från eleverna.

Jämställdhetsperspektivet, funktionshinderperspektivet och de nationella minoriteterna

För försöksverksamheten med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser har könsfördelningen varit relativt jämn för de läsår som spetsutbildning har pågått. Mellan 2012/13–2015/16 var flickorna i majoritet på spetsutbildningen. Läsåren 2016/17 och 2017/18 var könsfördelningen fortfarande relativt jämn men för första gången var pojkarna i majoritet på spetsutbildningen. För försöksverksamheten med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning var sammantaget könsfördelningen jämn bland eleverna. Männen och kvinnorna utgjorde respektive 50 procent av eleverna läsåret 2016/17. Mot bakgrund av att det inom försöksverksamheterna är en jämn könsfördelning finns det enligt Skolverkets bedömning skäl att anta det även fortsättningsvis efter en permanentning av utbildningarna kommer vara en jämn könsfördelning. Skolverket bedömer i övrigt att förslagen sammantaget inte får några negativa konsekvenser för jämställdheten.

Skolverket bedömer att förslagen även gör det möjligt för elever med funktionsnedsättningar att berikas och accelerera i sitt lärande.

När det gäller de nationella minoriteterna bedömer Skolverket att förslagen inte får några negativa konsekvenser. Skolverkets förslag på åtgärder gällande acceleration och berikning har inte några formella begränsningar gällande vilka ämnen som kan vara aktuella. Det finns heller inte något som hindrar en huvudman att ansöka om att anordna spetsutbildning i grundskolan inriktad mot något av de nationella minoritetsspråken.

7.5 Konsekvenser för lärares arbetsbörda

Skolhuvudmän har vid samråden angett att kompetensutveckling kräver en arbetsinsats för lärarna. Att elever ska kunna nå längre i sin kunskapsutveckling framgår idag av 3 kap. 2 § skollagen. Genom Skolverkets kompetensutvecklande insatser, främst via Skolverkets webbplats, avser Skolverket att underlätta för lärare i det här avseendet.

Det har också vid samråden framkommit att tester och prov inom spetsutbildningarna kan medföra viss ökad arbetsinsats. Skolverket bedömer att antagning till spetsutbildningarna kan ställa krav på en viss arbetsinsats för att utforma prov, bedöma prov och organisera testerna och proven. Detta får dock anses ingå i det åtagande som huvudmannen frivilligt har gjort i samband med beslut om att ansöka om spetsutbildning.

8. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Skolverkets förslag: Ändringarna avseende bestämmelser om acceleration i skollagen, skolförordningen och gymnasieförordningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2021 och tillämpas på utbildning efter den 30 juni 2022.

Förordningen om riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser och ändringarna i 3 kap. och 5 kap. gymnasieförordningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2021 och tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2023.

Skolverkets bedömning: Förordningen om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning och förordningen om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser bör ändras så att en sista antagning till utbildningarna inom försöksverksamheterna kan ske till utbildning som påbörjas höstterminen 2022.

De föreslagna ändringarna i skollagen och gymnasieförordningen innebär att huvudmännen för grundskolan och gymnasieskolan erbjuds verktyg för att kunna erbjuda elever möjligheter att gå vidare till nästa nivå i utbildningssystemet. Den relativt långa tiden mellan ikraftträdandet och att bestämmelserna ska börja tillämpas på utbildning är, trots att de inte innebär någon utökad skyldighet, enligt Skolverkets bedömning nödvändig för att huvudmännen ska få möjlighet att förbereda sig och sin organisation på de nya bestämmelserna.

Den föreslagna förordningen om riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser och ändringarna i 3 kap. och 5 kap. gymnasieförordningen innebär att försöksverksamheterna permanentas. Den långa tiden mellan ikraftträdande och tillämpning är nödvändig. Detta för att Skolverket ska hinna ta fram föreskrifter för utbildningarna i tid. Huvudmännen måste också i god tid hinna ansöka om att bedriva utbildningen inför höstterminen 2023. Det kan ske först när de bestämmelser som reglerar dessa utbildningar finns i förordning och är kända. Enligt förslagen ska en ansökan vara Skolverket tillhanda senast den 31 januari kalenderåret före det år utbildningen på programmet planeras att starta. De blivande eleverna bör också få information inför sitt val av utbildning i god tid före ansökan.

Förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser och förordningen (2008:793) om försöksverksamhet med riksrekryterande gymnasial spetsutbildning gäller för utbildning som påbörjas under tiden 1 juli 2009–30 juni 2024. Det innebär att de elever som påbörjat sin utbildning inom försöksverksamheten har rätt att fullfölja sin påbörjade utbildning och att sista antagning till utbildningarna inom försöksverksamheterna kan ske till utbildning som påbörjas höstterminen 2023. Med anledning av Skolverkets förslag innebär det vidare att det inför höstterminen 2023 kan ske antagning till såväl försöksverksamheterna som till de permanenta

utbildningarna. För att undvika en sådan överlappning bedömer Skolverket att förordningarna bör ändras så att en sista antagning till utbildningarna inom försöksverksamheterna i stället kan ske till utbildningen som påbörjas höstterminen 2022.